

Η
ΜΑΓΝΗΣΙΑ

ὑπὸ Α. Α. Γαζή,
1805.

ἑσχατιανή

Στάδια ὀδυσσιακά

5 10 20 40

Μέτρον ὀργάν.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ © ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ © ΤΕΧΝΕΣ © ΠΟΛΙΤΕΙΣΜΟΣ

ΜΑΓΝΗΣΙΑ

Εξαμηνιαία έκδοση της Εταιρείας Κοινωνικής Παρέμβασης και Πολιτισμού (ΕΚΠΟΛ)

ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

Τεύχος 13 - Νοέμβριος 2009
Υπεύθυνος έκδοσης
ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ
Πρόεδρος ΕΚΠΟΛ

Επιμελητής - συντονιστής έκδοσης
ΚΩΣΤΑΣ ΛΙΑΠΗΣ

Σύμβουλος καλλιτεχνικής επιμέλειας
ΚΙΚΗ ΔΑΝΙΗΛΙΔΟΥ

Συντακτική Επιτροπή
ΚΙΚΗ ΔΑΝΙΗΛΙΔΟΥ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ
ΘΕΑΝΩ ΤΑΝΑΓΙΑ - ΓΙΩΤΑ
ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΤΣΙΜΠΛΟΥΛΗΣ

Φιλολογική επιμέλεια - Διορθώσεις
ΚΩΣΤΑΣ ΛΙΑΠΗΣ

Συνεργασίες - επιστολές
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ - Δ/ντής ΕΚΠΟΛ
Συνδρομές
ΜΑΡΩ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ - Γραμματέας ΕΚΠΟΛ
ΕΚΠΟΛ, Αντωνοπούλου 181
τ.κ. 38221, Βόλος
Τηλ./Fax: 24210/71950, 71951
e-mail: ekpol@hol.gr

Τιμή τεύχους: 5 ευρώ
Ετήσια συνδρομή
Εσωτερικό: 15 ευρώ
Οργανισμοί - Εταιρείες - Επιχειρήσεις: 20 ευρώ
Ευρώπη: 20 ευρώ
Άλλες χώρες: 20 ευρώ

Κεντρική διάθεση - Διανομή
ΕΚΠΟΛ

Δημιουργικό - Εκτύπωση
ΠΑΛΜΟΣ
Τουρούζια 10, Πεδίο Άρεως, Βόλος
τηλ.: 24210/66366

Βιβλιοδεσία - Συσκευασία τευχών
Σ. ΓΙΑΝΝΙΚΟΣ

ISSN: 1109-9003

Οι συγγραφείς των δημοσιευμένων άρθρων και μελετών
είναι υπεύθυνοι για τις απόψεις που εκφράζουν. Η σύνταξη διατηρεί
το δικαίωμα να επιφέρει φραστικές μεταβολές στα δημοσιευμένα κείμενα.

- Στο εξώφυλλο απεικονίζεται αχνά ο χάρτης της Μαγνησίας του Ανθίμου Γαζή και η «Αργώ» σε χαρακτηριστικό του Άγγελου Μπάστη.
- Στο οπισθόφυλλο νόμισμα του Κοινού των Μαγνητών.

Νομάρχης Μαγνησίας
ΠΑΠΑΤΟΛΙΑΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ

Δ.Σ. της ΕΚΠΟΑ

Πρόεδρος
ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ ΒΑΓΓΕΛΗΣ

Αντιπρόεδρος
ΦΩΤΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ

Μέλη
ΔΑΝΙΗΛΙΔΟΥ ΚΙΚΗ
ΕΞΑΡΧΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ
ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ ΕΦΗ
ΚΑΡΔΑΣΗ ΜΑΡΑ
ΚΑΤΣΙΦΟΥ ΜΑΡΙΛΕΝΑ
ΚΟΚΚΙΝΑΚΗ ΦΩΤΕΙΝΗ
ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ
ΤΑΝΑΓΙΑ-ΓΙΩΤΑ ΘΕΑΝΩ
ΧΟΝΔΡΟΓΙΑΝΝΗ ΝΕΟΚΛΙΑ (ΝΕΛΗ)

περιεχόμενα

Με δυο λόγια ...**6**

Βαγγέλης Ζαχαρόπουλος, Το Μουσείο του Βόλου γιορτάζει τα 100χρονά του ...**7**

ΑΘΑΝΑΣΑΚΕΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΒΟΛΟΥ

Η ΝΕΑ ΜΟΝΙΜΗ ΕΚΘΕΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΠΤΕΡΥΓΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ, Εισαγωγή: Αργυρούλα Δουλγέρη - Ιντζεσίλογλου. Λοιπά κείμενα: Αργυρούλα Δουλγέρη - Ιντζεσίλογλου, Ανθή Μπάτζιου - Ευσταθίου, Ζωή Δήμου - Μαλακασιώτη, Μπάμπης Ιντζεσίλογλου, Πολυξένη Αραχωβίτη, Σταματία Αλεξάνδρου, Πελαγία Τριανταφυλλοπούλου ...**8**

Ασπασία Ντίνα, Παλαιοχριστιανικό λουτρό στο Μουσείο Βόλου ...**34**

Μπάμπης Ιντζεσίλογλου, Οι εντυπώσεις ενός επισκέπτη της έκθεσης στη Νέα Πτέρυγα του Μουσείου Βόλου ...**35**

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ

Γιάννης Μουγογιάννης, Γιάννης Ρίτσος. Μικρό αφιέρωμα ...**44**

Γιάννης Ανδρικόπουλος, Ωδή στον ποιητή της Ρωμιούσνης ...**49**

Γιάννης Ρίτσος, Ρωμιούσνη ...**52**

ΜΝΗΜΗ ΤΑΣΟΥ ΤΖΑΜΤΖΗ

Κώστας Λιάπης, Τάσος Ι. Τζαμτζής (1925 - 2009): Η άγρυπνη συνείδηση της ναυτικής μας ιστορίας ...**53**

Χαράλαμπος Χαρίτος, Μικρό μνημόνιο για τον Τάσο Τζαμτζή ...**58**

Γιάννης Κουτής, Για τον Κυρ Τάσο Τζαμτζή ...**61**

Γιάννης Μαντίδης, Ξαφνικός απόπλους ...**64**

Βλάνης Μ. Βολιώτης, Στη μνήμη του Αναστασίου Τζαμτζή ...**66**

Μαρία Νάνου, Α. Ι. Τζαμτζή: «Η θάλασσα στην Αγία Γραφή. Μια ναυτική θεώρηση του θέματος» ...**68**

ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

π. Κωνίνος Καλλιανός, Των Σκοπελιτών ο νόστος... Η περίπτωση του Καισάριου Δαπόντε ...**72**

Γιάννης Πατρίκος, Ζήσης Θεοδοσιάδης Παχάρνικος. Ο Αγιολαυρεντίτης δάσκαλος και ποιητής ...**76**

Νίνα Λαδογιάννη, Μνήμη Ιωάννας Παπαζαφείρη ...**81**

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΟΙΗΣΗ

Ηλίας Λεφούσης, Χάνσα ...**84**

Παυσανίας Γκάλιος, Ναυαγοί ...**85**

Θανάσης Παπαθανασόπουλος, Φύλλο στον άνεμο ...**86**

Μένιος Μουρτζόπουλος, Εισόδιον ...**92**

Νίκος Μπαζιάνας, «Ένας Ιταλογερμανοκοπετρίγκ...» ...**93**

Ιάσων Ευαγγέλου, Τα παράπονα ...**94**

Σεβαστή Χαλμπέ - Πλατανιώτη, Το Δελτίο Ειδήσεων ...**95**

Ευάγγελος (Άγγελος) Κάβουρας, Το ολόγραμμα της ουτοπίας ...**99**

Καίτη Μαλαμάκη - Τσακανίκα, Delisius από το Πήλιο ...**101**

Μάγια Μποντζώρλου, Ταξιδιάρικα πουλιά ...**103**

Μιχάλης Μπάστας, Τότε ...**104**

Έλενα Ψαραλίδου, Το κάπνισμα βλέπεις ...**105**

Νίκος Λαρυγγάκης, Τρίλοφο ...**106**

Κώστας Πέτρου, Μια καλή - καλή είδηση ...**106**

Κερασία Γερογιάννη, Συμπληγάδες ...**107**

Θεόδωρος Κουτσοβαγγέλης, Τα χρώματα ενός άλλου κεραυνού ...**108**

Χρυσούλα Κυριακίδου - Ξυθάλη, Ένα αστέρι ...**109**

Βούλα Τάσσου - Κρεατσούλη, Στον «κυρ - Αλέξανδρο»... ...**110**

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΝΑΔΡΟΜΕΣ

Γιώργης Χαλατσάς, Δημήτριος Καπετανάκης ...**111**

ΤΟΠΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Γιώργος Θωμάς, Ο θάνατος του Άνθιμου Γαζή στη Σύρο το 1828 ...**113**

Δημήτριος Καραμπερόπουλος, Το «Σπίτι του Ρήγα»: Ανάγκη επίσημης ανακήρυξής του ως Ιστορικού τόπου ...**116**

Δημήτρης Τσιλιβίδης, Ο δύσκολος Οκτώβρης του 1944 και οι επιτροπές Σωτηρίας του Βόλου ...**119**

ΔΟΚΙΜΙΑ

Ελευθερία Αναγνωστάκη - Τζαβάρα, Αλέξανδρε! ...**123**

Μαίρη Τσακνάκη - Γαβαλά, Το πνεύμα του Ζορμπά (CD) ...**124**

Κων/νος Βραχινιάς, Βιασμοί εσχάτης κτηνωδίας ...**126**

ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ

Νίκος Λυχναρόπουλος, Η νοημοσύνη και η θεωρία των «πολλαπλών ειδών της του H. Gardner ...**128**

ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑ

Μαρία Σπανού, Η νέα Μουσειολογία στην υπηρεσία των σύγχρονων μουσειακών στόχων ...**133**

ΚΟΙΝΩΝΙΑ - ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Δημήτρης Αποστόλου, ΕΚΠΟΛιτιστικά και Κοινωνικά ...**136**

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

Γιάννης Μουγογιάννης, Δυο αθόρυβοι καλλιτέχνες του Βόλου: Αναστάσης Κρατίδης - Ντιάνα Μπορίσοβα ...**145**

Γιώργος Καφενταράκης, Ο Σκιαθίτης Ζωγράφος Νίκος Ακρίβος ...**150**

Γιώργος Καφενταράκης, Εικαστικές καταγραφές ...**152**

ΒΙΒΛΙΟ

Κ. Λ., Βιβλιο/παρουσίες ...**159**

ΣΧΟΛΙΑ

Κ. Λ., Μαγνησιακοί αντίλαλοι ...**172**

Με δυο λόγια...

Η ΜΑΓΝΗΣΙΑ συνεχίζει με το παρόν 13ο τεύχος της τον ωραίο πνευματικό και πολιτισμικό της δρόμο, ακολουθώντας τις γνωστές πλουραλιστικές συντεταγμένες της. Κάτι που για μια ακόμα φορά επιτρέπει τους αναγνώστες της να βρουν και να ξεχωρίσουν στις σελίδες της κείμενα που ν' ανταποκρίνονται στα ιδιαίτερα ενδιαφέροντά τους. Κι αυτό γιατί η σιέρα του περιοδικού μας έχει και σ' αυτό το τεύχος της απ' όλα τα πνευματικά μυριστικά (τοπική ιστορία, λογοτεχνία και φιλολογικές αναδρομές, δοκιμιακό λόγο, ψυχολογία, μουσειολογία, τέχνη και πολιτισμό, εικαστικές καταγραφές, βιβλίο/παρουσίες, επίκαιρες επισημάνσεις και σχολιασμούς), ενώ δε λείπουν και πάλι οι ειδικές αφιερωματικές σελίδες.

Και μια κι ο λόγος στ' αφιερώματα και στις σελίδες με μνήμες από επίκαιρα γεγονότα κι επετειακές αφορμές να ξεκινήσουμε απ' αυτές.

Το βασικό αφιέρωμά μας πρώτα και κύρια έχει ως αφορμή τη συμπλήρωση τη χρονιά που φεύγει 100 χρόνων από την ίδρυση του Αθανασάκειου Αρχαιολογικού Μουσείου Βόλου κι όπως θα διαβάσετε και στο σχετικό εισαγωγικό σημείωμα του προέδρου της ΕΚΠΟΛ Β. Ζαχαρόπουλου αναφέρεται στη νέα μόνιμη έκθεση της καινούργιας πτέρυγας του Μουσείου και στις θεματικές της ενότητες. Με άρτια συγκρότηση και ειδική βαρύτητα και σπουδαιότητα το σχετικό ενημερωτικό κατά βάση κείμενο, αποτελεί καρπό αगाστής συνεργασίας των αρχαιολόγων που δούλεψαν γι' αυτό το πανδομολογούμενα λαμπρό έργο που τιμάει την πόλη μας και που είναι: η Αργυρούλα Δουλγέρη - Ιντζεσίλογου (Δ/ντρια ΙΓ' ΕΠΚΑ), η Ανθή Μπάτζιου - Ευσταδίου (Δ/ντρια Ε' ΕΠΚΑ), η Ζωή Δήμου - Μαλακασιώτη (Αναπληρώτρια Προϊσταμένη ΙΓ' ΕΠΚΑ), ο Μπάμπης Ιντζεσίλογλου (Τμηματάρχης Μουσείων ΙΓ' ΕΠΚΑ), οι Πολυξένη Αραχωβίτη, Σταματία Αλεξάνδρου, Πελαγία Τριανταφυλλοπούλου (αρχαιολόγοι ΙΓ' ΕΠΚΑ), καθώς και η Ασπασία Ντίνα (Προϊσταμένη 7ης ΕΒΑ).

Με επετειακή αφετηρία και αφορμή και το μικρό αφιέρωμα στη μνήμη του ποιητή - βάρδου Γιάννη Ρίτσου (100 χρόνια από τη γέννησή του), αποτελείται από ένα πλατύ διοεργογραφικό κείμενο του Γιάννη Μουγογιάννη και δυο ποιήματα: την «Ωδή στον ποιητή της Ρωμιοσύνης» του Αιγιώτη ποιητή Γιάννη Ανδρικόπουλου και τη «Ρωμιοσύνη» του ίδιου του τιμώμενου. Πιο εκτεταμένη η μνημόσυνη αναφορά στον Τάσο Τζαμτζή, τον κορυφαίο ηλιοερίτη ιστοριογράφο της ελληνικής ναυτιλίας (και όχι μόνο) που χάσαμε πρόσφατα. Εδώ τα σχετικά κείμενα γράφηκαν κατά σειρά από τους Κώστα Λιάπη, Χαράλαμπο Χαρίτο, Γιάννη Κουτή, Γιάννη Μαντίδη, Βλάση Μ. Βολιώτη και Μαρία Νάνου.

Από την υπόλοιπη θεματολογία του τεύχους ξεχωρίζουμε τα έχοντα σχέση με το ιστορικό γίγνεσθαι σ' επίπεδο μαγνησιακού χώρου κείμενα. Έτσι στην ενότητα των Μορφών της Μαγνησίας γράφουν: Για τον Σκοπελίτη ιερωμένο λόγιο Kaisάριο Δαπόντε ο π. Κ. Καλλιανός, για τον Αγιολαυρεντίτη δάσκαλο, ποιητή και λόγιο Ζήση Θεοδοσιάδη Παχάρνικο ο Γιάν. Πατρίκος και για τη βολιώτισσα φιλόλογο και γλωσσολόγο Ιωάννα Παπαζαφείρη η Νίνα Λαδογιάννη, ενώ στις Φιλολογικές αναδρομές αναλύεται από τον Πύργη Χαλατσά η πνευματική προσφορά του καταγόμενου από τη Ζαγορά δοκιμογράφου και ποιητή Δημήτρη Καπετανάκη. Τέλος στην ενότητα της τοπικής ιστορίας γράφουν ο Γιώργος Θωμάς για το θάνατο του Άνθιμου Γαζή στη Σύρο, ο Δημ. Καραμπερόπουλος για το «Σπίτι» του Ρήγα» και για την ανάγκη επίσημης ανακήρυξής του ως ιστορικού τόπου και ο Δημ. Τσιλιβίδης για τον δύσκολο κατοχικό Οκτώβρη του 1944 στο Βόλο και τις επιτροπές σωτηρίας της πόλης.

Η ΜΑΓΝΗΣΙΑ διατίθεται στο Βόλο από τα γραφεία μας της ΕΚΠΟΛ (Αντωνοπούλου 181), από τα κεντρικά βιβλιοπωλεία και από τα κέντρα διανομής του Αθηναϊκού Τύπου (Πρακορεία «ΑΡΓΟΣ» και «ΕΥΡΩΠΗ» των «Θεσσαλικών Εκδόσεων» και στην Αθήνα από το βιβλιοπωλείο «Εστία» (Σόλωνος 60, τηλ. 210/361.5077 και 363.3780). Για κάθε πρόβλημα σχετικό με τη διακίνηση και διάθεση του περιοδικού μας οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να επικοινωνούν με το τηλέφωνο και FAX των γραφείων μας 24210/71.950 - 71.951.

Το Μουσείο του Βόλου γιορτάζει τα 100χρόνά του

του Βαγγέλη Ζαχαρόπουλου

Το αφιέρωμα του δεύτερου και τελευταίου τεύχους της Μαγνησίας για το 2009 δε θα μπορούσε παρά να είναι στο Αρχαιολογικό Μουσείο του Βόλου, το οποίο το χρόνο αυτό, που βαίνει στο τέλος του, κλείνει εκατό χρόνια ζωής.

Η επέτειος αυτή αποτελεί μια πρώτης τάξεως ευκαιρία να αναδειχθεί για άλλη μια φορά ο πλούτος και η μοναδικότητα των εκθεμάτων του, ο ρόλος που διαδραμάτισε και συνεχίζει να διαδραματίζει στο πολιτιστικό γίγνεσθαι της πόλης και της ευρύτερης περιοχής αλλά και οι προσπάθειες και οι πρωτοβουλίες που ελήφθησαν όλα αυτά τα χρόνια της λειτουργίας του προς την κατεύθυνση της σύνδεσης της τεκμηριωμένης ιστορίας και του πολιτισμού της περιφέρειας του νομού με το ευρύτερο κοινό και, ειδικότερα, τους νέους και τα παιδιά.

Η παρουσίαση της έκθεσης για την πορεία στο χρόνο της δεσσαλικής πόλης στο μυχό του Παγασητικού κόλπου, που αποτέλεσε την κορυφαία επετειακή εκδήλωση στη νέα πτέρυγα, ήρθε για να συνεχίσει την – πρωτοποριακή για την εποχή της – έκθεση των ευρημάτων στην παλιά αίθουσα του μουσείου. Μέσα στους σοφά διαμορφωμένους χώρους της νέας πτέρυγας γινόμαστε όλοι κοινωνοί της αδιάλειπτης ιστορίας της πόλης μας, από τα μυκηναϊκά ως τα νεότερα χρόνια και με θαυμασμό παρατηρούμε πως η πόλη άλλαξε φυσιογνωμία και ονόματα, αλλά δεν έχασε ποτέ τη σπουδαιότητά της για τη Μαγνησία αλλά και το δεσσαλικό χώρο γενικότερα.

Ελπίζουμε το αφιέρωμά μας αυτό, με τα εμπεριστατωμένα άρθρα των ειδικών επιστημόνων, να προσφέρει το ελάχιστο στο να πραγματοποιηθεί η ευχή όλων μας: Να έχουμε ένα Αρχαιολογικό Μουσείο «ανοιχτό» και φιλόξενο, με αυξημένη επισκεψιμότητα, που να κεντρίζει το ενδιαφέρον μικρών και μεγάλων, που να δίνει την ευκαιρία στους επισκέπτες, κυρίως τους μικρούς, μέσα από εκπαιδευτικά προγράμματα να μαθαίνουν για την ιστορία και τον πολιτισμό της περιοχής μας και με παράλληλες εκδηλώσεις να προσφέρει σε όλους την ανεπανάληπτη εμπειρία που όλοι θέλουμε, να μας βάλει στο χέρι το νήμα της ιστορίας, που θα μας οδηγήσει βαθιά στις ρίζες του πολιτισμού μας.

Η ΝΕΑ ΜΟΝΙΜΗ ΕΚΘΕΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΠΤΕΡΥΓΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ

**«Η εξέλιξη της Θεσσαλικής Πόλης στο μυχό
του Παγασητικού Κόλπου, από τη μυκηναϊκή εποχή
στους ρωμαϊκούς αυτοκρατορικούς χρόνους
Ιωλκός, Φεραί, Δημητριάς»**

Εισαγωγή

*της Δρ Αργ. Δουλγέρη - Ιντζεσίλογλου,
Διευδύντριας ΙΓ΄ ΕΠΚΑ*

Το Αθανασάκειο Αρχαιολογικό Μουσείο του Βόλου συμπληρώνει φέτος εκατό χρόνια ιστορίας και παρουσίας στην πολιτιστική ζωή της πόλης, αλλά και ολόκληρης της Θεσσαλίας, ως κεντρικό μέχρι και σήμερα Μουσείο, διαδραματίζοντας παράλληλα σημαντικό ρόλο στις επιστημονικές δραστηριότητες της διεθνούς αρχαιολογικής κοινότητας. Ιδρύθηκε το 1909 με δωρεά του συντοπίτη μας Αλεξίου Αθανασάκη, με αρχικό σκοπό να στεγάσει τις περίφημες γραπτές στήλες της Δημητριάδος που ήλθαν στο φως με τις ανασκαφές του Απόστολου Αρβανιτόπουλου, πρώτου Εφόρου Αρχαιοτήτων της Θεσσαλίας, και στη συνέχεια να περισυλλέξει τις αρχαιότητες από ολόκληρο το θεσσαλικό χώρο και να τις αναδείξει μέσα από τις Εκθέσεις που οργανώθηκαν κατά καιρούς από τους επόμενους Εφόρους Αρχαιοτήτων που υπηρέτησαν εδώ, κατά κύριο λόγο από τον αείμνηστο Δημήτρη Θεοχάρη (1960) και από τον κ. Γεώργιο Χουρμουζιάδη (1975), σήμερα Ομότιμο Καθηγητή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Από το 2004, τη χρονιά των Ολυμπιακών Αγώνων, λειτουργεί ανανεωμένη η Έκθεση στην παλαιά πτέρυγα του Μουσείου, που ετοιμάστηκε με την εποπτεία της τότε Προϊσταμένης της Εφορείας Δρος Β. Αδρύμη-Σισμάνη. Την ίδια περίοδο, σε συνεργασία του Υπουργείου

Πρόσοψη Μουσείου Βόλου

Πολιτισμού και του Δήμου Βόλου, ολοκληρώθηκε η επέκταση των κτιριακών εγκαταστάσεων του Μουσείου (οι εργασίες διήρκεσαν από το 1998 έως το 2004), οι οποίες στέγασαν λειτουργίες της Εφορείας και κυρίως προσέφεραν ως εκθεσιακό χώρο μια νέα πτέρυγα εμβαδού 600 τ.μ.

Η νέα μόνιμη Έκθεση στη Νέα Πτέρυγα του Αθανασάκειου Αρχαιολογικού Μουσείου Βόλου, που άνοιξε τις πύλες της στις 10 Ιουλίου 2009, έχει ως θέμα την εξέλιξη της Θεσσαλικής Πόλης στο μυχό του Παγασητικού Κόλπου, από τη μυκηναϊκή εποχή μέχρι τους ρωμαϊκούς αυτοκρατορικούς χρόνους, με άξονα τις τρεις σημαντικές πόλεις της περιοχής, την Ιωλκό, τις Φερές και τη Δημητριάδα. Οι τρεις αυτές πόλεις, στη διάρκεια δύο χιλιάδων περίπου ετών, άκμασαν σε διαφορετικές χρονικές περιόδους και διαδέχθηκαν η μια την άλλη στην κυριαρχία της περιοχής αυτής. Παρακολουθώντας την εξέλιξη και την αλληλοδιαδοχή τους στο χρόνο διαγράφεται και η εξέλιξη της Πόλης στο συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο, δηλαδή στην ευρύτερη περιοχή του Βόλου, μιας πόλης που έχει και η ίδια μια μακραίωνη συνεχή ζωή και ιστορική εξέλιξη, από την προϊστορική εποχή μέχρι σήμερα, και που έχει λάβει στη συνέχεια τη σκυτάλη από τις τρεις ιστορικές πόλεις ως η πλέον σημαντική πόλη στο μυχό του Παγασητικού Κόλπου.

Κεντρικό ρόλο στην Έκθεση της Νέας Πτέρυγας διαδραματίζει ο ενεργός δημόσιος και ιδιωτικός βίος των κατοίκων των ιστορικών πόλεων, συμπληρώνοντας έτσι την εικόνα της πολιτιστικής ταυτότητας της περιοχής κατά την αρχαιότητα και αποτελώντας συγχρόνως το συνδεδετικό κρίκο ανάμεσα στον σπουδαίο Νεολιθικό Πολιτισμό του Θεσσαλικού Χώρου και στον Κόσμο των Νεκρών που παρουσιάζονται στις αίθουσες της παλαιάς πτέρυγας του Μουσείου.

Η δυσκολία, αλλά και η πρόκληση για την Έκθεση της Νέας Πτέρυγας ήταν να αξιοποιηθούν ιδιαίτερα αξιόλογα αρχαία αντικείμενα, «θαμμένα» εδώ και πολλά χρόνια στις αποθήκες του Μουσείου, αλλά και εντελώς πρόσφατα ευρήματα, σε συνδυασμό με ορισμένες αναπαραστάσεις και με πλούσιο εποπτικό και πληροφοριακό υλικό. Επιδίωξή μας ήταν να τονιστεί η ιδιαίτερη φυσιογνωμία κάθε πόλης και να αποτυπωθεί η τοπική σφραγίδα της περιοχής του μυχού του Παγασητικού Κόλπου με την προβολή των πιο χαρακτηριστικών στοιχείων της, με τρόπο που να εναρμονίζεται με τα παρουσιαζόμενα στην Έκθεση της παλαιάς πτέρυγας και να διατηρεί την παράδοση και τη φήμη του Αρχαιολογικού Μουσείου του Βόλου ως πρωτοποριακού. Οι προσπάθειές μας συνέκλιναν σε ένα βασικό στόχο: το σύνολο της Έκθεσης να είναι ελκυστικό και συγχρόνως διδακτικό για το ευρύ κοινό, για τους χιλιάδες επισκέπτες του Μουσείου, ιδιαίτερα για τους μαθητές, και πρώτα από όλα για τους συμπολίτες μας, στους οποίους θα δοθεί η ευκαιρία να γνωρίσουν καλύτερα μια πτυχή της τοπικής ιστορίας.

Η Έκθεση πραγματοποιήθηκε ως μέρος του γενικότερου Έργου «Βελτίωση υπάρχοντος κτιρίου, νέα έκθεση και επανέκθεση αρχαιολογικών συλλογών και αναβάθμιση υλικοτεχνικής υποδομής του Αρχαιολογικού Μουσείου Βόλου», ενταγμένου στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ» του Υπουργείου Πολιτισμού, στο πλαίσιο του Γ΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης, με συνολικό προϋπολογισμό 1.995.597 ευρώ.

Τόσο η Μουσειολογική μελέτη όσο και η Μουσειογραφική μελέτη της Έκθεσης έτυχαν της ομόφωνης θετικής γνωμοδότησης του Συμβουλίου Μουσείων του Υπουργείου Πολιτισμού και εγκρίθηκαν με υπουργικές αποφάσεις. Η προετοιμασία της Έκθεσης αποτελεί συλλογικό έργο όλων των Υπαλλήλων της ΙΓ΄ ΕΠΚΑ, αλλά και σημαντικών συνεργατών εκτός της Εφορείας, τα ονόματα των οποίων αναγράφονται σε ειδικό πίνακα αναρτημένο μέσα στην Έκθεση. Συμβολικά αναφέρουμε μόνο τέσσερα πρόσωπα: την κ. Θάλεια Μακρή-Σκοτινιώτη, Αρχιτέκτονα και Τοπογράφο Μηχανικό της Εφορείας, η οποία υπήρξε η ψυχή της Έκθεσης τόσο στον τομέα του μουσειογραφικού σχεδιασμού όσο και στον τομέα της υλοποίησής της, τον κ. Μπάμπη Ιντζεσίλογλου, Αρχαιολόγο, Τμηματάρχη Μουσείων της Εφορείας, ο οποίος

με τη συνεχή παρουσία του στο χώρο του εργοταξίου, το συντονισμό των εργασιών και τις λύσεις που έδινε σε πρακτικά θέματα συνετέλεσε ουσιαστικά στην άρτια παρουσίαση της Έκθεσης, την κ. Ελένη Ασδεράκη-Τζουμερκιώτη, Τμηματάρχη Συντήρησης της Εφορείας, η οποία συντόνισε τις εργασίες για την έγκαιρη και άρτια συντήρηση των εκθεμάτων και μερίμνησε για την ασφαλή έκθεσή τους, και τέλος την κ. Ολυμπία Σιδέρη-Μαυροφώτη, Τμηματάρχη Διοικητικού-Λογιστικού της Εφορείας, η οποία έφερε άριστα εις πέρας την οικονομική διαχείριση του Έργου. Θερμές ευχαριστίες οφείλονται σε όλους, γιατί η συμβολή τους υπήρξε καθοριστική για την επιτυχή ολοκλήρωση του Έργου.

Εκτός από τους εν ενεργεία υπαλλήλους, στο Μουσείο μας, στη διάρκεια των εκατό χρόνων λειτουργίας του, υπηρέτησαν πολλοί Αρχαιολόγοι, Μηχανικοί, Συντηρητές, Σχεδιαστές, Διοικητικοί, Αρχαιοφύλακες, Εργατοτεχνίτες και υπάλληλοι άλλων ειδικοτήτων, αφοσιωμένοι στην διάσωση και την προστασία των αρχαιοτήτων και των μνημείων της περιοχής μας, αλλά και στην ανάδειξή τους είτε με την επιστημονική μελέτη και δημοσίευσή τους είτε με την έκθεσή τους μέσα στις αίθουσες του Μουσείου. Ανάμεσά τους είναι ο Απόστολος Αρβανιτόπουλος, πρώτος Έφορος Αρχαιοτήτων Θεσσαλίας, ο Νικόλαος Γιαννόπουλος, αυτοδίδακτος επιγραφολόγος και ιδρυτής του Μουσείου του Αλμυρού, που συμπληρώνει και αυτό το 2010 μια εκατονταετηρίδα από την ίδρυσή του, ο Χρήστος Καρούζος, μετέπειτα Διευθυντής του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου Αθηνών, ακόμη ο Νικόλαος Βερδελής, μελετητής του πρωτογεωμετρικού ρυθμού στη Θεσσαλία, ο Δ. Ρ. Θεοχάρης, πρωτοπόρος ερευνητής της προϊστορικής Θεσσαλίας, ανασκαφέας του Σέσκλου και μετέπειτα Καθηγητής του ΑΠΘ, η Ευαγγελία Δεϊλάκη και άλλοι, για να θυμηθούμε μόνο στους πιο γνωστούς στην αρχαιολογική οικογένεια που δεν είναι πια κοντά μας, χωρίς να ξεχνάμε και άλλους παλαιότερους, όπως ο Χρήστος Τσουντας, που δεν πρόλαβε να στεγαστεί στο Μουσείο, συνέβαλε όμως στην θεμελίωση των προϊστορικών ερευνών στην περιοχή, που συνεχίστηκαν αργότερα.

Τα εγκαίνια της νέας μόνιμης Έκθεσης στη νέα πτέρυγα του Αθανασάκειου Αρχαιολογικού Μουσείου Βόλου, στις 10 Ιουλίου 2009, μέσα στη χρονιά που συμπληρώθηκε η εκατονταετηρίδα του, είχαν επετειακό και συμβολικό χαρακτήρα που επισφραγίστηκε με την παρουσία του τότε Υπουργού Πολιτισμού κ. Α. Σαμαρά και του τότε Υφυπουργού Αθλητισμού κ. Γ. Ιωαννίδη, του τότε Υφυπουργού Εσωτερικών κ. Θ. Νάκου, του τότε Αντιπροέδρου της Βουλής κ. Γ. Σούρλα, των Βουλευτών του Ν. Μαγνησίας κ. Ρ. Ζήση και κ. Κ. Καρτάλη, του τότε Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας Θεσσαλίας κ. Φ. Γκούπα, του Νομάρχη Μαγνησίας κ. Α. Παπατόλια, του Δημάρχου Βόλου κ. Α. Βούλγαρη και πολλών Δημάρχων του Ν. Μαγνησίας, του Πανοσιολογιώτατου Αρχιμανδρίτη κ. Δαμασκηνού ως εκπροσώπου του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη Δημητριάδος και Αλμυρού κ. κ. Ιγνατίου, της Γενικής Διευθύντριας Αρχαιοτήτων του ΥΠΠΟ κ. Μαρίας Ανδρεαδάκη - Βλαζάκη, Νομαρχιακών και Δημοτικών Συμβούλων, εκπροσώπων των τοπικών αρχών και φορέων, πολλών συναδέλφων και πλήθους πολιτών. Η παρουσία όλων αποτελεί αναγνώριση, τόσο από πλευράς ΥΠΠΟ όσο και από πλευράς των συμπολιτών μας, της σημασίας του Μουσείου και της συμβολής του στα επιστημονικά και πολιτιστικά δρώμενα, αλλά και εγγύηση για τη συνέχιση της λειτουργίας και της δράσης του μέσα στο πλαίσιο της τοπικής κοινωνίας και της διεθνούς κοινότητας. Και αναγνώριση του Μουσείου σημαίνει αναγνώριση της προσφοράς των ανθρώπων που εργάσθηκαν μέσα σε αυτό και συνέβαλαν στην καθιέρωση και την αποδοχή του ως σημαντικού χώρου γνώσης και πολιτισμού. Όσοι από αυτούς δεν είναι πια κοντά μας βρίσκονται στη μνήμη και στην καρδιά μας, αλλά όσοι ζουν ανάμεσά μας ως συνταξιούχοι τιμήθηκαν την ημέρα εκείνη συμβολικά, με σεβασμό, με ευγνωμοσύνη και με επίγνωση του έργου που επιτέλεσαν. Ανάμεσα στους τιμηθέντες είναι ο κ. Γ. Χουρμουζιάδης, Ομότιμος Καθηγητής του ΑΠΘ, οι Αρχαιολόγοι κ. Μ. Θεοχάρης, κ. Α. Λιάγκουρας, κ. Ευ. Κακαβογιάννης, κ. Ο. Κακαβογιάννη, καθώς και πολλοί συνταξιούχοι άλλων ειδικοτήτων (συντηρητές, αρχαιοφύλακες, διοικητικοί, οδηγός, εργατοτεχνίτες κ.ά.).

Η έκθεση της Νέας Πτέρυγας του Μουσείου αφιερώθηκε στη μνήμη του Δ. Ρ. Θεοχάρη.

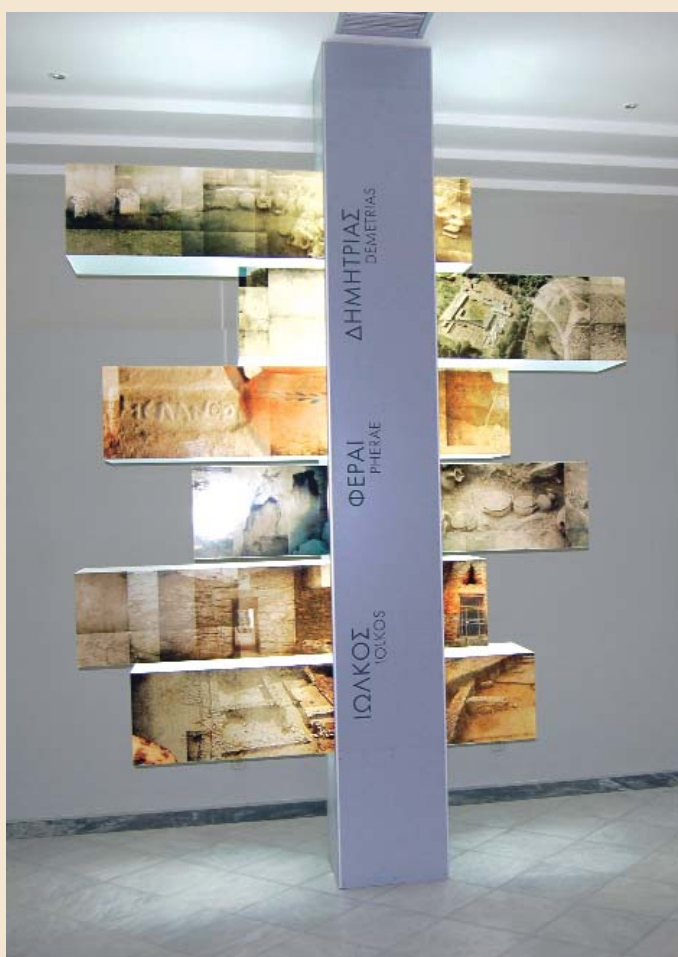
Οι δεματικές ενότητες της Νέας Μόνιμης Έκθεσης

Δρ. Αργυρούλα Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου, Διευδύντρια ΙΓ΄ ΕΠΚΑ
Δρ. Ανθή Μπάτζιου-Ευσταδίου, Διευδύντρια ΙΕ΄ ΕΠΚΑ
Ζωή Δήμου-Μαλαकाσιώτη, Αναπληρώτρια Προϊσταμένη ΙΓ΄ ΕΠΚΑ
Μπάμπης Ιντζεσίλογλου, Τμηματάρχης Μουσείων ΙΓ΄ ΕΠΚΑ
Πολυξένη Αραχωδίτη, Αρχαιολόγος ΙΓ΄ ΕΠΚΑ
Σταματία Αλεξάνδρου, Αρχαιολόγος ΙΓ΄ ΕΠΚΑ
Πελαγία Τριανταφυλλοπούλου, Αρχαιολόγος ΙΓ΄ ΕΠΚΑ

Οι Οδοδείκτες της Ιστορίας

Το θέμα της Νέας Μόνιμης Έκθεσης στη Νέα Πτέρυγα του Αρχαιολογικού Μουσείου Βόλου αναφέρεται στην ανάδειξη των πρώτων πόλεων της στενής, αλλά και της ευρύτερης περιοχής του Βόλου, στο μυχό του Παγασητικού Κόλπου, και στην εξέλιξή τους στην πορεία του χρόνου...

Στην είσοδο της Έκθεσης μια κατακόρυφη στήλη που αναφύεται από το δάπεδο και συνεχίζεται πιο πάνω από την οροφή της αίθουσας συμβολίζει τον ατέρμονα χρόνο. Πάνω στην κατακόρυφη στήλη του χρόνου, σαν οδοδείκτες, άλλοτε προεξέχοντας προς τα δεξιά και άλλοτε προς τα αριστερά, υπάρχουν οριζόντιες φωτεινές ράβδοι με εικόνες των αρχαιολογικών χώρων και των μνημείων των πόλεων που συμμετέχουν στην Έκθεση. Δυο ράβδοι για την Ιωλκό χαμηλά, δυο ράβδοι για τις Φερές στο μέσον και άλλες δυο ψηλότερα για τη Δημητριάδα αποδίδουν συμπυκνωμένο το περιεχόμενο της Έκθεσης...

Οδοδείκτες της Ιστορίας.
Στήλη στον προθάλαμο της Νέας Πτέρυγας

Ο Μύθος γύρω από τον Παγασητικό Κόλπο

Στις σελίδες της Μυθολογίας η περιοχή γύρω από τον Παγασητικό Κόλπο, όπου ανήκει και η αρχαία Μαγνησία, συνδέεται με τον Μάγνητα, τον Κρηθέα και τον Αθάμαντα, γιους του Αιόλου, του γενάρχη της Αιολικής φυλής, που ήταν γιος του Έλληνα και εγγονός του Δευκαλίωνα και της Πύρρας. Το Πήλιο είναι γνωστό ως κατοικία των Κενταύρων και κυρίως του Χείρωνα, παιδαγωγού Θεσσαλών ηρώων, όπως του Ιάσονα, του Ασκληπιού και του Αχιλλέα.

Η αρχή του μύθου της Αργοναυτικής Εκστρατείας μας οδηγεί στην παραλιακή πόλη Άλο, την οποία ίδρυσε ο Αθάμας. Εκεί συνέβησαν τα γεγονότα που ανάγκασαν το Φρίξο και την Έλλη, παιδιά του Αθάμαντα, με τη βοήθεια της μητέρας τους Νεφέλης, να διαφύγουν πάνω στην πλάτη του χρυσόμαλλου κριαριού από την καταδίωξη της μητριάς τους Ινώς και να φθάσει τελικά μόνος του ο Φρίξος στην μακρινή Κολχίδα του Ευξείνου Πόντου, αφού η Έλλη πέφτοντας έδωσε το όνομά της στον Ελλήσποντο.

Το χρυσόμαλλο δέρας αυτού του κριαριού κλήθηκε να φέρει από την Κολχίδα ο Ιάσωνας, γιος του Αίσωνα και εγγονός του Κρηθέα, με εντολή του θείου του Πελία, σφετεριστή του θρόνου της Ιωλκού. Αλλά δεν ξεκίνησε μόνος. Τον ακολούθησαν επίλεκτοι άνδρες από πολλές περιοχές της Ελλάδας, ανάμεσα στους οποίους ο εξάδελφός του Άδμητος, γιος του Φέρη, ιδρυτή των Φερών, που ήταν αδελφός του Αίσωνα και γιος του Κρηθέα. Αργοναύτης ήταν επίσης ο Πηλέας, πατέρας του Αχιλλέα, ο οποίος τάφηκε στην νήσο Ίκο (σημερινή Αλόνησσο), όπως και ο Στάφυλος, γιος του Διονύσου και της Αριάδνης, μυθικός οικιστής της νήσου Πεπαρήθου (σημερινής Σκοπέλου) κατά τη διάρκεια της μινωϊκής θαλασσοκρατορίας. Αργοναύτης ήταν ακόμη και ο Ασκληπιός, γιος του Απόλλωνα και της Κορωνίδας, που γεννήθηκε στη Λακέρεια, κοντά στις όχθες της λίμνης Βοιβηίδας, αλλά και ο πανελλήνιος ήρωας Ηρακλής.

Την επιστροφή των Αργοναυτών στην Ιωλκό ακολούθησαν τα τραγικά γεγονότα με πρωταγωνίστρια τη Μήδεια, την πριγκίπισσα της Κολχίδας, που παρέσυρε δόλια τις κόρες του Πελία στο φόνο του πατέρα τους και η ίδια αργότερα έγινε παιδοκτόνος για να εκδικηθεί τον άπιστο σύζυγό της Ιάσονα.

Αν θεωρηθεί ότι ο μύθος απηχεί κάποια μακρινή πραγματικότητα, τότε η Αργώ χάραξε το θαλάσσιο δρόμο προς τον Εύξεινο Πόντο, που ακολουθούσαν κατά τους ιστορικούς χρόνους τα εμπορικά πλοία από τα λιμάνια της Θεσσαλίας και των νησιών της, όπως τεκμηριώνεται από τα αρχαιολογικά δεδομένα.

ΙΩΛΚΟΣ

Ο μυκηναϊκός οικισμός στο Διμήνι

Στα τέλη του 15ου αιώνα ανάγονται οι απαρχές του μυκηναϊκού οικισμού της Ιωλκού στο Διμήνι, που βρίσκεται στα ανατολικά του πασίγνωστου νεολιθικού κέντρου και αποτελεί συνέχεια του οικισμού της μέσης εποχής του χαλκού. Η ακμή του σημειώνεται στον 14ο και στον 13ο αι. π.Χ., οπότε και απέκτησε τη μεγαλύτερη έκτασή του. Στις αρχές του 12ου αιώνα π.Χ., από μια άγνωστη μέχρι τώρα αιτία, ολόκληρος ο οικισμός εγκαταλείφθηκε. Η περιοχή κατοικήθηκε πάλι στη σημερινή εποχή.

Υπολογίζεται ότι ο μυκηναϊκός οικισμός στο Διμήνι κάλυπτε μια έκταση 100 περίπου στρεμμάτων. Στην κύρια φάση της ακμής του χρονολογούνται αρκετές ιδιωτικές οικίες που είναι κτισμένες

από τις δυο πλευρές ενός δρόμου πλάτους 4,50 μ. που αποκαλύφθηκε σε μήκος 95 μ. Περιλαμβάνουν χώρους διαμονής και αποθήκευσης, διαθέτουν πήλινους λουτήρες και σύστημα αποχέτευσης, καθώς και οικιακά ιερά απ' όπου προέρχεται ένας γραπτός τροχήλατος ταύρος. Ένας κεραμικός κλίβανος αποδεικνύει την ύπαρξη τοπικής παραγωγής πήλινων αντικειμένων.

Πρόσφατες ανασκαφές έφεραν στο φως ένα σημαντικό κτιριακό συγκρότημα που αποτελείται από δύο μέγαρα (Μέγαρο Α και Μέγαρο Β) και μία κεντρική αυλή. Περιλαμβάνει εργαστήρια, αποθηκευτικούς χώρους, χώρους λατρείας και κατοικίας. Το κτιριακό αυτό συγκρότημα είναι μοναδικό μέχρι τώρα στη Θεσσαλία και έχει ερμηνευθεί ως ανακτορικό κέντρο.

Η κεραμική και τα υπόλοιπα ευρήματα αποδεικνύουν ότι ο οικισμός διέθετε ένα ανεπτυγμένο σύστημα εμπορικών ανταλλαγών και προμήθειας πρώτων υλών, είχε επαφές με όλο το γνωστό μυκηναϊκό κόσμο, καθώς και την ανατολική Μεσόγειο. Μια λογοτεχνική ανάμνηση αυτών των επαφών θα πρέπει να θεωρηθεί και ο μύθος των Αργοναυτών που αφετηρία του είχε την πόλη της Ιωλκού, η οποία μπορεί να ταυτιστεί με το μυκηναϊκό οικισμό στο Διμήνι.

Με τη μελετημένη χωροταξική του οργάνωση, τον πολεοδομικό σχεδιασμό, το ανακτορικό κέντρο και τους θολωτούς τάφους ο οικισμός αποτελούσε κατά το 14ο και το 13ο αιώνα π.Χ. ένα ισχυρότατο κέντρο στο μυχό του Παγασητικού Κόλπου, το βορειότερο μέχρι τώρα γνωστό διοικητικό κέντρο στη Μυκηναϊκή Ελλάδα.

Ιωλκός - Μυκηναϊκή πόλη

Θολωτοί Τάφοι

Οι μεγάλοι θολωτοί τάφοι αποτελούν χαρακτηριστικά ταφικά μνημεία της μυκηναϊκής εποχής σε όλες τις περιοχές όπου αναπτύχθηκαν τα μυκηναϊκά κέντρα και συνδέονται με τη δύναμη, το κύρος και το γόητρο των ηγεμόνων, οι οποίοι πιθανότατα θάβονταν μέσα σε αυτούς με τις οικογένειές τους. Οι τάφοι αυτοί είχαν κυκλικό θάλαμο κτισμένο με πέτρες κατά το εκφορικό σύστημα. Στην θολωτή οροφή του θαλάμου υπήρχε μικρή οπή που έκλεινε με λίθινη πλάκα, το λεγόμενο «κλειδί». Ο θάλαμος είχε μνημειώδη είσοδο, πάνω από την οποία υπήρχε το χαρακτηριστικό ανακουφιστικό τρίγωνο. Στο στόμιο κατά κανόνα υπήρχε φραγή με λιθοσωρό για λόγους προστασίας των ταφών. Στην είσοδο του τάφου οδηγούσε ο δρόμος, ένας ελαφρά κατηφορικός διάδρομος που συνήθως είχε λιθόκτιστες παρειές.

Στην περιοχή του μυχού του Παγασητικού Κόλπου έχουν ανασκαφεί μέχρι τώρα τέσσερις μεγάλοι θολωτοί τάφοι, που ασφαλώς συνδέονταν με το μυκηναϊκό κέντρο της Ιωλκού.

Θολωτός τάφος «Λαμιόσπιτο» στο Διμήνι

Βρίσκεται σε απόσταση 300 μ. περίπου δυτικά του λόφου με τα ερείπια της νεότερης νεολιθικής εποχής και ερευνήθηκε το 1886. Ο θάλαμός του έχει διάμετρο 8,20μ. και ύψος 8,10μ. Χρονολογείται σύμφωνα με την τυπολογία του στον 14ο αι. π.Χ. Αν και ο τάφος ήταν ήδη συλημένος, ωστόσο απέδωσε λίγα ευρήματα, κυρίως γυάλινα κοσμήματα, ελεφάντινα αντικείμενα και χάλκινα όπλα.

Θολωτός τάφος «Τούμπα» στο Διμήνι

Βρίσκεται στη δυτική πλαγιά του λόφου με τα ερείπια της νεότερης νεολιθικής εποχής. Ανασκάφηκε το 1892 και βρέθηκε συλημένος, ωστόσο διασώθηκαν μερικά ευρήματα, κυρίως μικρά χρυσά και γυάλινα κοσμήματα. Ο θάλαμός του έχει διάμετρο 8,30μ. και σωζόμενο ύψος 3,80μ. Χρονολογείται, σύμφωνα με την αρχιτεκτονική του μορφή, λίγο αργότερα από τον θολωτό τάφο στο «Λαμιόσπιτο», δηλαδή στον 13ο αι. π.Χ.

Θολωτός τάφος στο «Καπακλί» Βόλου

Βρίσκεται στα δυτικά του λόφου των «Παλαιών» του Βόλου, στο προαύλιο της εκκλησίας των Αγίων Αναργύρων. Ανασκάφηκε το 1905 και βρέθηκε ασύλητος. Στο εσωτερικό του είχαν ενταφιαστεί αρκετοί νεκροί, συνοδευόμενοι από πολλά κτερίσματα, κυρίως χρυσά, αργυρά και γυάλινα κοσμήματα, αλλά και λίγα πήλινα αγγεία. Ο θάλαμός του έχει διάμετρο 10μ. και σωζόμενο ύψος 4μ.

Εκτός από τους μεγάλους θολωτούς τάφους, υπήρχαν πολλοί μικρότεροι θολωτοί τάφοι ανάλογης μορφής που ήταν σε χρήση κατά τη μυκηναϊκή εποχή, αλλά επιβίωσαν ως ταφική πρακτική και σε όλη τη διάρκεια της επόμενης πρωτογεωμετρικής-γεωμετρικής εποχής (10ος, 9ος, 8ος αι. π.Χ.) σε ολόκληρη τη Θεσσαλία. Χαρακτηριστικά παραδείγματα βρέθηκαν στην περιοχή των Φερών (Χλόη Βελεστίνου), της λίμνης Βοιβηίδος (Κάρλας), του Αερινού και αλλού.

Μυκηναϊκός Θολωτός Τάφος στη θέση «Καζανάκι» Βόλου

Στα πλαίσια των εργασιών κατασκευής της Περιφερειακής Οδού του Βόλου, στη θέση «Καζανάκι», αποκαλύφθηκε το έτος 2004 ένας ακέραιος μεγάλος θολωτός τάφος μυκηναϊκής εποχής που είχε κατασκευαστεί μέσα σε στρώμα κατοίκησης της τελικής νεολιθικής περιόδου.

Ο τάφος έχει μνημειώδη πρόσοψη με την είσοδο, το ανακουφιστικό τρίγωνο, μια λίθινη δοκό

με εγχάρακτα σύμβολα και μια μονολιθική πλάκα που φέρει αβαθείς εγχάρακτους κύκλους με σταυρό. Ο δρόμος του τάφου έχει εν μέρει ανασκαφεί. Ο θάλαμος σώζεται εσωτερικά σε άριστη κατάσταση και στο δάπεδό του υπήρχαν τέσσερις λακκοειδείς τάφοι, ενώ εντοπίστηκε ένα παχύ στρώμα με στάχτη, θρυμματισμένα καμένα και μη οστά, καθώς και πολλά κτερίσματα.

Τα ανασκαφικά δεδομένα δείχνουν ότι επτά νεκροί τάφηκαν μέσα στον τάφο και δυο στο ανακουφιστικό τρίγωνο. Οι ταφές συνοδεύονταν από πήλινα αγγεία, κοσμήματα από χρυσό, υαλομάζα και φαγεντιανή, σφραγιδόλιθους από αχάτη και ορεία κρύσταλλο, πήλινα ειδώλια και χρυσά επιρράμματα, τα οποία ήταν πιθανώς διακοσμητικά των ενδυμάτων των νεκρών. Οι ραδιοχρονολογήσεις δείχνουν δυο περιόδους χρήσης του θολωτού τάφου, κατά τον 15ο αι π.Χ. και τον 13ο αι π.Χ. αντίστοιχα.

Τα ευρήματα από το θολωτό τάφο στο «Καζανάκι», καθώς και τα στοιχεία της αρχιτεκτονικής του, είναι όμοια με αυτά των άλλων θολωτών τάφων της περιοχής, εφόσον όλοι βρίσκονται γύρω

Θολωτός τάφος. Καζανάκι Βόλου

από τον Παγασητικό Κόλπο, όπου αναπτύσσονται οι οικισμοί της μυκηναϊκής εποχής.

Τα ευρήματα εκτίθενται μέσα σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο που δημιουργεί την αίσθηση εσωτερικού θολωτού τάφου.

Πευκάκια, το λιμάνι της Ιωλκού

Η χερσόνησος «Πευκάκια» κατοικήθηκε από το τέλος της νεολιθικής εποχής, στα τέλη της 4ης χιλιετίας π.Χ., και καθ' όλη τη διάρκεια της εποχής του χαλκού, ως τις αρχές του 12ου αι. π.Χ.

Τα αρχιτεκτονικά λείψανα της πρώιμης και μέσης εποχής του χαλκού περιλαμβάνουν οικίες ορθογώνιας ή αψιδωτής κάτοψης, καθώς και οικίες με κάτοψη που θυμίζει το μυκηναϊκό «μέγαρο». Η θέση της χερσονήσου των «Πευκακίων», στο κέντρο του ελλαδικού χώρου, ευνόησε την ανάπτυξη του οικισμού, ο οποίος εξελίχθηκε σε σημαντικό εμπορικό σταθμό που επικοινωνούσε με περιοχές όπως η Θράκη, η Μικρά Ασία, τα νησιά του Αιγαίου και η νότια Ελλάδα.

Ο μυκηναϊκός οικισμός δεν ήταν περιορισμένος μόνο στο χώρο της Μαγούλας «Πευκάκια», αλλά είχε επεκταθεί και στην ευρύτερη περιοχή της, προς τα νοτιοανατολικά. Πιστεύεται ότι λειτούργουσε ως λιμάνι της Ιωλκού και έχει συνδεθεί με το μυθολογικό κύκλο της Αργοναυτικής Εκστρατείας, δηλαδή με το χώρο όπου ναυπηγήθηκε και απ' όπου απέπλευσε η Αργώ, όχι μόνο σύμφωνα με το μύθο, αλλά και σύμφωνα με την παράδοση των ιστορικών χρόνων στην περιοχή, όπως αποδεικνύουν τα νομίσματα του Κοινού των Μαγνήτων, με έδρα τη Δημητριάδα, στα οποία απεικονίζεται πλώρη πλοίου ή και ολόκληρο πλοίο που συνοδεύεται από την επιγραφή ΑΡΓΩ ΜΑΓΝΗΤΩΝ.

Στην ίδια θέση κατά την αρχαϊκή και κλασική εποχή (7ος-4ος αι. π.Χ.) υπήρχε το λιμάνι των Παγασών, επίνειο των Φερών, όπου ιδρύθηκε η Δημητριάδα στις αρχές του 3ου αιώνα π.Χ. Ο χώρος αυτός που συνδέεται με τη ναυτική παράδοση της περιοχής διατηρεί ακόμα και σήμερα τον αλιευτικό, ναυπηγοεπισκευαστικό και εμπορικό χαρακτήρα του.

Παλαιά, ο οικισμός της εποχής του χαλκού και του σιδήρου

Ιωλκός, Κάστρο ή Φρούριο για τους Έλληνες, Γόλος ή Γκόλος για τους Τούρκους και Παλαιά στα μετέπειτα χρόνια, είναι οι παραλλαγές του ονόματος της συνοικίας, που βρίσκεται σε χαμηλό λόφο στη δυτική είσοδο της πόλης του Βόλου.

Ο λόφος των Παλαιών αποτελεί χώρο συνεχούς κατοίκησης από τη μέση εποχή του χαλκού (αρχές 2ης χιλιετίας π.Χ.) μέχρι και σήμερα, ως ιστορικό κέντρο του Βόλου.

Αρχικά οι μελετητές συνέδεσαν τα οικιστικά κατάλοιπα της ύστερης εποχής του χαλκού ή μυκηναϊκής (15ος-11ος αι. π.Χ.) με την μυθική Ιωλκό, άποψη που στο μεταξύ έχει μεταβληθεί. Στη συνέχεια, κατά την εποχή του σιδήρου ή γεωμετρική εποχή (10ος-8ος αι. π.Χ.), οι διαδοχικές οικιστικές φάσεις και τα εκτεταμένα νεκροταφεία στα βόρεια του λόφου, στη Ν. Ιωνία, μαρτυρούν την ακμή του οικισμού, του οποίου όμως το αρχαίο όνομα δεν είναι γνωστό.

Παλαιά, ο διαχρονικός οικισμός του Βόλου

Ο χαρακτήρας του οικισμού κατά τις επόμενες ιστορικές περιόδους (αρχαϊκή, κλασική, ελληνιστική και ρωμαϊκή) είναι δύσκολο να ανιχνευτεί, κυρίως εξαιτίας της διαδοχικής καταστροφής των οικιστικών καταλοίπων από τη συνεχή κατοίκηση του λόφου κατά τους παλαιοχριστιανικούς και μεσοβυζαντινούς χρόνους, αλλά και τους χρόνους της Τουρκοκρατίας. Ωστόσο και πάλι τα νεκροταφεία στη Ν. Ιωνία δίνουν ένα μέτρο της ανάπτυξής του.

Πιθανότατα τον 6ο αι. μ.Χ., στα χρόνια του Ιουστινιανού, οι κάτοικοι της Δημητριάδος εγκαταστάθηκαν στον λόφο των Παλαιών. Ο οικισμός γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη, οχυρώθηκε με ισχυρό τείχος και ίσως να ονομαζόταν τότε Δημητριάς.

Με την κατάκτηση της Θεσσαλίας από τους Οθωμανούς (1423) στο λόφο των Παλαιών που ονομαζόταν «Κάστρο» εγκαταστάθηκε τουρκικός πληθυσμός και ο οικισμός απέκτησε μεσαιωνική όψη. Οι παλιοί κάτοικοι κατέφυγαν στα χωριά του Πηλίου συνεχίζοντας τις οικονομικές τους δραστηριότητες έξω από το «Κάστρο». Από το 1840 ο οικισμός μεταφέρεται εκτός των τειχών στην ανατολική παραλία του Κόλπου, όπου μετά από άδεια της Πύλης δημιουργείται μία νέα πόλη, ο Βόλος.

Σήμερα ο οικισμός των Παλαιών αποτελεί τον ιστορικό πυρήνα της σύγχρονης πόλης του Βόλου.

Μουσική επιγραφή

Η Μουσική επιγραφή βρέθηκε στην περιοχή των Μηλεών του Πηλίου πριν από εκατό και πλέον χρόνια και παραδόθηκε στο Αρχαιολογικό Μουσείο του Βόλου. Πρόκειται για μια μικρή ακανόνιστη ασβεστολιθική πλάκα με χαραγμένα σύμβολα σε οκτώ στίχους, τα οποία ερμηνεύθηκαν ως μουσικά σύμβολα.

Σύμφωνα με τη δημοσίευσή της από τον κ. Δημήτριο Θέμελη, Καθηγητή Μουσικολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, η επιγραφή αποτελεί μια μουσική σύνθεση του 3ου αι. π.Χ.

Η επιγραφή εκτίθεται σε ιδιαίτερο και κλειστό χώρο, για να δοθεί η δυνατότητα στους επισκέπτες να παρακολουθήσουν με άνεση τέσσερις διαφορετικές μουσικές εκτελέσεις της αρχαίας αυτής μουσικής σύνθεσης και να αποκτήσουν μια αξέχαστη ακουστική εμπειρία με ακούσματα που έρχονται από το παρελθόν.

Για να γίνει περισσότερο κατανοητός ο αρχαίος ρυθμός και ήχος, που ακούγεται, θα πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι η μουσική κατά την αρχαιότητα δεν ήταν απλά μια μορφή τέχνης και αυτοέκφρασης, αλλά ένα δομικό στοιχείο της εκπαίδευσης άρρηκτα συνυφασμένο με την αρετή και τη φιλοσοφία. Καλός μουσικός στην Αρχαία Ελλάδα δεν ήταν ο δεξιότεχνης σε ένα μουσικό όργανο, ούτε αυτός που τραγουδούσε όμορφα, αλλά αυτός που μπορούσε διά της μουσικής τέχνης να μεταδώσει ηθικές αξίες, κάλλος και αρετή.

Η ανεύρεση της μουσικής αυτής επιγραφής στη Μαγνησία δεν πρέπει να ξενίζει, διότι η παρουσία της σε μια περιοχή με συνεχή κατοίκηση από τη νεολιθική περίοδο απλά επιβεβαιώνει το γνωστό, από άλλες περιοχές, σημαντικό ρόλο της Μουσικής μέσα στην αρχαία κοινωνία. Η ανάπτυξη της Μουσικής στην περιοχή αποκαλύπτεται εξάλλου και από μια άλλη επιγραφή από την Κόρινθο, που μαρτυρεί την πραγματοποίηση Μουσικών Αγώνων κατά τον 2ο-3ο αι. μ.Χ. στη μεγαλύτερη πόλη της περιοχής και πρωτεύουσα της Μαγνησίας, την αρχαία Δημητριάδα.

Μέσα στο θάλαμο με τη μουσική επιγραφή προβάλλονται εικόνες από αρχαία μουσικά όργανα που βρέθηκαν σε διάφορες περιοχές ή έτσι όπως αυτά απεικονίζονται σε παραστάσεις αγγείων ή σε πλαστικά έργα από μάρμαρο, χαλκό και πηλό.

Μουσική επιγραφή από το Πήλιο

Πόλεις-Κράτη στη Θεσσαλία

Η επικράτηση των Θεσσαλών στην κεντρική θεσσαλική πεδιάδα είχε σαν αποτέλεσμα τη μετακίνηση των πληθυσμών που ήταν προηγουμένως εγκατεστημένοι στην περιοχή. Η ίδρυση ενός ενιαίου θεσσαλικού κράτους (του πρώτου ομοσπονδιακού Κοινού των Θεσσαλών) τοποθετείται στο δεύτερο μισό του 6ου αι. π.Χ. και η διοικητική του οργάνωση σε τέσσερις περιοχές, που είναι γνωστές ως τετράδες, αποδίδεται στη σχεδόν μυθική μορφή του Αλεού του Πυρρού.

Οι τετράδες **Πελασιγῶτις** και **Φθιώτις** καταλαμβάνουν το ανατολικό πεδινό τμήμα της Θεσσαλίας γύρω από τις πόλεις της Λάρισας και της Φαρσάλου αντίστοιχα, ενώ οι τετράδες **Εσθιαῖωτις** και **Θεσσαλιώτις** βρίσκονται στα δυτικά γύρω από τις πόλεις της Τρίκκης και του Κιερίου αντίστοιχα. Γύρω από το χώρο που καταλαμβάνουν οι τετράδες κατοικούσαν οι περίοικοι λαοί των Περραιβών (στα βόρεια), των Μαγνήτων (στα βορειοανατολικά), των Φθιωτών Αχαιών (στα νοτιοανατολικά), των Μαλιέων, των Οιταίων, των Αινιάνων και των Δολόπων (στα νότια και δυτικά). Η έννοια της πόλεως ως ενός ενιαίου και συγκροτημένου οικιστικού και αστικού κέντρου που στηρίζεται ουσιαστικά στην ισχύ ενός ηγεμόνα είναι γνωστή ήδη από τα έπη του Ομήρου.

Οι αλλαγές που συντελέστηκαν κατά τον 8ο και 7ο αι. π.Χ. με την παρατηρημένη θρησκευτική άνθιση βασίστηκαν στην ανάπτυξη τριών νέων δραστηριοτήτων:

Α. Συμμετοχή της κοινότητας στις λατρευτικές τελετές εντός των οικισμών με επίκεντρο θεότητες που με την πάροδο του χρόνου εξελίχθηκαν σε «πολιάδες» θεότητες.

Β. Ανάδειξη δευτερευουσών μεθοριακών λατρειών, που έδωσαν τη δυνατότητα σε περισσότερες κοινότητες για μεταξύ τους επαφή.

Γ. Εμφάνιση λατρειών ηρώων, που έπαιξαν έναν ενοποιητικό ρόλο στα μέλη των κοινοτήτων εξ αιτίας της θέλησής τους να ανάγουν την κοινή καταγωγή τους σε ένα μυθικό-ηρωικό πρόσωπο.

Οι παραπάνω δραστηριότητες, καθώς και η οργάνωση των θεσμών και η αναζήτηση νέας νομοθεσίας προσαρμοσμένης στα ανθρώπινα μέτρα δημιούργησαν τις προϋποθέσεις και ταυτόχρονα απέτελεσαν τους κυριότερους παράγοντες της γένεσης των πρώτων πόλεων-κρατών που επιτυγχάνεται κατά το χρονικό διάστημα από το τέλος του 7ου αι. π.Χ. μέχρι τις αρχές του 5ου αι. π.Χ.

Αποτέλεσμα αυτής της αλλαγής και της δημιουργίας του νέου πολιτικού σχηματισμού των πόλεων-κρατών είναι η εμφάνιση των πρώτων επιγραφών δημόσιου χαρακτήρα πάνω σε λίθινες πλάκες, που σκοπό είχαν να ενημερώσουν τους πολίτες, είτε επρόκειτο για πολιτικές αποφάσεις, είτε για επίσημα αναθήματα σε θεότητες.

Στην περιοχή του μυχού του Παγασητικού Κόλπου, παρόλο που δεν έχει συσχετιστεί ακόμη η ίδρυση των αρχαιότερων πόλεων με συγκεκριμένα ιερά, πιθανότατα κάποιο τέτοιο ρόλο θα έπαιξαν τα πρώιμα ιερά του Διός Θαυλίου και της Εννοδίας στις Φερές και του Κοροπταίου Απόλλωνα στην Κορόπη της Μαγνησίας, καθώς επίσης και τα γνωστά κατά την ελληνιστική περίοδο ιερά της Ιωλκίας Αρτέμιδος στην Ιωλκό και του Παγασίτη Απόλλωνα στις Παγασές. Παράλληλα η αναγκαιότητα ύπαρξης ιερών ηρώων κατά τη δημιουργία μιας πόλης γίνεται φανερή από τη μαρτυρημένη επιγραφικά λειτουργία του ιερού των Αρχηγετών και Κτιστών στη νεότερη πόλη της Δημητριάδος που ιδρύθηκε με συνοικισμό το 294-292 π.Χ.

ΦΕΡΑΙ

Η πόλη των Φερών δημιουργήθηκε πιθανότατα από συνένωση μικρότερων οικισμών της περιοχής (συνοικισμός), όπως μαρτυρεί και ο πληθυντικός του ονόματός της, που το οφείλει στο μυθικό ιδρυτή της, τον Φέρη. Η πρώτη εγκατάσταση κατοίκων πάνω στη «Μαγούλα Μπακάλη», στη θέση του σημερινού Βελεστίνου, ανιχνεύεται στο τέλος των νεολιθικών χρόνων και στις αρχές της εποχής του χαλκού (γύρω στο 3000 π.Χ.).

Η σταδιακή εξέλιξη του οικισμού οδήγησε στην πρώτη περίοδο ακμής του που σημειώνεται στη μυκηναϊκή εποχή (1600-1100 π.Χ.), οπότε αυτός αποκτά μεγάλη έκταση. Οι Φεραίοι φαίνεται ότι κυριαρχούν σε όλη την περιοχή αναπτύσσοντας ποικίλες δραστηριότητες, κτηνοτροφικές, γεωργικές και εμπορικές. Οι αναφορές του Ομήρου και οι μύθοι για τον Αργοναύτη βασιλιά των Φερών Άδμητο, γιο του Φέρη, τη γυναίκα του Άλκηστη, κόρη του Πελία, και το γιο τους Εύμηλο απηχούν τον ηγεμονικό τους ρόλο, συμπεριλαμβάνοντας στην επικράτεια των Φερών ακόμη και την Ιωλκό. Οι Φεραίοι έλαβαν μέρος στην Τρωική Εκστρατεία με αρχηγό τον Εύμηλο και με ένδεκα πλοία.

Η πόλη διατηρεί τον κυριαρχικό της ρόλο στην γύρω περιοχή και αργότερα, κατά την πρωτογεωμετρική και τη γεωμετρική εποχή (10ος, 9ος, 8ος αι. π.Χ.), καθώς και την αρχαϊκή εποχή (7ος, 6ος αι. π.Χ.).

Τεκμήρια της ακμής αποτελούν τα πλούσια νεκροταφεία της με τους λαξευτούς θαλαμοειδείς τάφους των μυκηναϊκών χρόνων και τους μικρούς θολωτούς τάφους των γεωμετρικών χρόνων.

Το αρχαϊκό ιερό του Ηρακλή

Ο Ηρακλής, πανελλήνιος ήρωας και αργοναύτης, ήταν αγαπητός στη Θεσσαλία και λατρευόταν ιδιαίτερα στην πόλη των Φερών. Ο μύθος αναφέρει ότι ο Ηρακλής ήταν φίλος του Αδμήτου και έφερε πίσω στη ζωή από τον Άδη την Άλκηστη, που δέχθηκε να πεθάνει στη θέση του συζύγου της. Η τραγωδία του Ευριπίδη «Άλκηστις» διηγείται το γεγονός και αποτελεί έναν ύμνο στην έκφραση αυτή της συζυγικής αυτοθυσίας.

Ένα ιερό του Ηρακλή, αρχαϊκής εποχής, εντοπίστηκε στη θέση «Σπαρτιάς» της περιοχής του Σέσκλου, δίπλα στην διαχρονική οδό που οδηγούσε από τις Φερές στο επίνειό της, τις Παγασές, και οδηγεί ακόμη και σήμερα από το Βόλο στο Βελεστίνο και στη Λάρισα. Κοντά στο σιδηροδρομικό σταθμό του «Λατομείου» αποκαλύφθηκαν τα ερείπια ενός βωμού και πλούσια αφιερώματα στον ήρωα (τμήματα μαρμάρινων αγαλμάτων, πήλινα ειδώλια και αγγεία, χάλκινα και σιδερένια όπλα και άλλα αντικείμενα). Το ιερό ταυτίστηκε χάρη σε μια επιγραφή χαραγμένη με το τοπικό θεσσαλικό αλφάβητο πάνω σε χάλκινο αγγείο (φιάλη). Το κείμενο της επιγραφής σε ελεύθερη μετάφραση είναι: «Ο Τηλέφιλος με ανέθεσε στον Ηρακλή».

Φεραί, δεσσαλική πόλη-κράτος

Η πόλη-κράτος των Φερών διαδέχεται το λαμπρό μυκηναϊκό βασίλειο των μυθικών ηγεμόνων. Ο δυναμικός οικισμός των γεωμετρικών χρόνων εξελίσσεται και αναπτύσσεται μέσα στο πλαίσιο του Θεσσαλικού Κράτους και του Κοινού των Θεσσαλών κατά την αρχαϊκή (7ος-6ος αι. π.Χ.) και την κλασική εποχή (5ος-4ος αι. π.Χ.).

Η πόλη των Φερών παραμένει κυρίαρχη δύναμη όλης της περιοχής για να φθάσει στην κορύφωση της ακμής της το πρώτο μισό του 4ου αιώνα π.Χ. με την παρουσία των τυράννων

Φερές. Ιερό του Ηρακλή στο “Σπαρτιά” Σέσκλου.

Λυκόφρονα, Ιάσονα και Αλέξανδρου. Οι Φεραίοι αποκτούν πλέον την αρχηγία ολόκληρης της Θεσσαλίας, επιδιώκουν πανελλήνια ηγεμονία και οραματίζονται πρώτοι μια πανελλήνια εκστρατεία κατά των Περσών, που αργότερα πραγματοποιεί ο Μέγας Αλέξανδρος.

Η ελληνιστική εποχή στην περιοχή των Φερών (3ος-1ος αι. π.Χ.), όπως και σε ολόκληρη τη Θεσσαλία, σημαδεύεται από την παρουσία των Μακεδόνων και των Ρωμαίων, τις συγκρούσεις μεταξύ τους και την τελική επικράτηση των τελευταίων στα μέσα του 2ου αιώνα π.Χ., μετά τη μάχη της Πύδνας. Η πόλη των Φερών γνωρίζει μια τελευταία σύντομη περίοδο ακμής, ως ηγέτιδα του Κοινού των Θεσσαλών, που ιδρύεται και πάλι στις αρχές του 2ου αιώνα π.Χ. κάτω από την κηδεμονία των Ρωμαίων, οπότε και αποκτά τη μεγαλύτερή της έκταση.

Ο μαρσμός των Φερών σημειώνεται τους πρώτους αιώνες της ρωμαϊκής αυτοκρατορικής περιόδου (1ος-2ος αι. μ.Χ.), οπότε και εγκαταλείπεται σταδιακά. Στη θέση της αρχαίας πόλης ιδρύεται το 13ο αιώνα η ιστορική πόλη του Βελεστίνου, πατρίδα του Ρήγα Βελεστινλή.

Δημόσιος βίος των Φεραίων

Η πόλη-κράτος των Φερών λειτουργούσε κατά τα πρότυπα των θεσσαλικών πόλεων που μετείχαν στο Κοινό των Θεσσαλών και ανήκε στην τετράδα Πελασιγιώτιδα. Τη διακυβέρνησή της ασκούσαν οι τοπικοί άρχοντες, οι ταγοί, αλλά υπήρχαν και πολλά δημόσια αξιώματα που αναλάμβαναν αξιοσέβαστοι πολίτες για την άσκηση σημαντικών

λειτουργιών, όπως οι Υλωροί, υπεύθυνοι για τη διαχείριση δασών, οι Γυμνασίαρχοι, υπεύθυνοι για τη λειτουργία των Γυμνασίων, και άλλοι.

Από τις πιο σημαντικές δημόσιες πράξεις ήταν η έκδοση ψηφισμάτων των Φεραίων για διάφορα θέματα, όπως η απονομή προνομίων σε ξένους πολίτες που πρόσφεραν κάποια υπηρεσία στην πόλη των Φερών, αλλά και η έκδοση απελευθερωτικών πράξεων δούλων. Οι πράξεις αυτές αναγράφονταν σε λίθινες ή χάλκινες πλάκες, που τις έστηναν ή τις αναρτούσαν σε δημόσιους πολυσύχναστους χώρους.

Σημαντικός χώρος για την άσκηση των δημοσίων λειτουργιών ήταν η Αγορά. Όπως αναφέρει ο Αριστοτέλης στα «Πολιτικά» του, στις θεσσαλικές πόλεις υπήρχαν δύο Αγορές: η «Ελευθέρα Αγορά», όπου ασκούντο οι δημόσιες λειτουργίες, βρισκόταν σε διαφορετική θέση από την «των ωνίων αγοράν ή αναγκαίαν», όπου λάβαιναν χώρα οι καθημερινές εμπορικές δραστηριότητες.

Στην πόλη των Φερών ταυτίσθηκε η θέση της «Ελευθέρας Αγοράς», όπου εντοπίζεται και η πιθανή θέση του θεάτρου της, γνωστού από μαρτυρία του Πλουτάρχου στο «Βίο του Πελοπίδα», το οποίο είναι εύλογο να εντάσσεται σε ένα χώρο δημοσίων λειτουργιών.

Η «Εμπορική Αγορά» ίσως βρισκόταν στο χώρο της «Συνοικίας των Κεραμέων», όπου βρέθηκαν συγκεντρωμένα πολλά εργαστήρια.

Εμπορικές δραστηριότητες των Φερών

Σημαντικοί μοχλοί ανάπτυξης της πόλης των Φερών υπήρξαν οι πλουτοπαραγωγικές πηγές της περιοχής της, η κομβική της θέση στους χερσαίους δρόμους, η διέξοδος προς τους θαλάσσιους εμπορικούς δρόμους μέσω του λιμανιού της, των Παγασών.

Με τις νομισματικές ενδείξεις ανιχνεύονται εμπορικές σχέσεις με πολλές πόλεις και περιοχές, κυρίως της Θεσσαλίας, της Μακεδονίας, της Αττικής, της Εύβοιας, της Πελοποννήσου, αλλά και

Φερες. Δημόσιος Βίος.

μέσω του θαλασσίου δρόμου προς τον Εύξεινο Πόντο, ακόμη και με την ίδια τη Ρώμη της εποχής της Δημοκρατίας.

Οι λαβές αμφορέων με τα σφραγίσματα δηλώνουν εισαγωγή κρασιού από την Κνίδο και από τη Ρόδο.

Λατρείες των Φεραίων

Οι Φεραίοι, όπως και οι υπόλοιποι Έλληνες, λάτρευαν τους Ολύμπιους Θεούς. Φιλολογικές πηγές και επιγραφικά τεκμήρια μαρτυρούν για τη λατρεία κυρίως του Διός, της Αθηνάς, της Αρτέμιδος, της Δήμητρας, της Αφροδίτης, του Ερμή, του Διονύσου, της Εστίας, αλλά και άλλων δευτερευουσών θεοτήτων και θεοποιημένων ηρώων, όπως του Ηρακλή, των Διοσκούρων, των Μοιρών και της ξενόφερτης Ίσιδος.

Κεντρική θέση στις λατρείες κατέχει η Εν(ν)οδία ή Φεραία Θεά.

Ιερά θεοτήτων έχουν εντοπιστεί αρκετά στην πόλη των Φερών, εντός και εκτός του άστεως. Από κάποιο ιερό στην Ακρόπολη προέρχεται ένας βωμός με χαραγμένα τα ονόματα έξι θεαινών, καθώς και τμήματα αγαλμάτων της Αθηνάς και της Αφροδίτης. Σε ιερό χθονίων θεοτήτων έξω από τα τείχη βρέθηκε το αμφίγλυφο με τη Δήμητρα και την Κόρη. Στον Ηρακλή αφιέρωσαν μια στήλη οι «Υλουργίσαντες», Φεραίοι άρχοντες που άσκησαν κάποιο αξίωμα, πιθανόν σχετικό με τη διαχείριση των δασών.

Φερές. Λατρείες θεοτήτων.

Ναός του Διός Θαυλίου και ιερό της Εν(ν)οδίας

Σημαντικό λατρευτικό κτίριο των Φερών αποτελεί ο ναός, ο λεγόμενος του Διός Θαυλίου. Η λατρεία στο χώρο αυτό, που είχε πιθανόν αρχικά τη μορφή απλού τεμένους, άρχισε κατά τους γεωμετρικούς χρόνους και συνεχίστηκε την αρχαϊκή εποχή, στην οποία ανήκει η πρώτη ίσως οικοδομική φάση του ναού. Στον 4ο αιώνα π.Χ. χρονολογείται η τελευταία σωζόμενη φάση του ναού, ο οποίος αναπαριστάται ως περίπτερος, δωρικού ρυθμού, με έξι κίονες στις στενές πλευρές και δώδεκα στις μακριές πλευρές.

Ο ναός αυτός ανήκε πιθανόν στο ιερό της Εν(ν)οδίας, της σημαντικότερης φεραϊκής θεότητας, η λατρεία της οποίας συνδεόταν με τους νεκρούς, λόγω της γειννίας του χώρου με ένα από τα νεκροταφεία των Φερών, δίπλα στην οδό προς τη Λάρισα. Το ιερό, που πιθανότατα βρισκόταν έξω από τα τείχη της πόλης, θεωρείται ως ένα από τα μεγάλα πρώιμα ιερά της ηπειρωτικής Ελλάδας και το επισκέπτονταν πολλοί προσκυνητές ακόμη και από μακρινές περιοχές. Αποτελούσε επίσης τόπο ανάρτησης και δημοσιοποίησης ψηφισμάτων που αφορούσαν απονομή προνομίων σε ξένους εκ μέρους των Φεραίων. Πλούσια είναι τα χάλκινα και πήλινα αναθήματα που βρέθηκαν στους αποθέτες του ιερού.

Οι ιδιωτικές κατοικίες των Φεραίων

Τα σπίτια κατασκευάζονταν με απλά υλικά. Οι τοίχοι στο κάτω τμήμα τους ήταν κτισμένοι με πέτρες, ενώ στο πάνω τμήμα τους με ωμά πλιθιά. Η στέγη καλυπτόταν από καμπύλες κεραμίδες λακωνικού τύπου. Τα δάπεδα ήταν συνήθως διαμορφωμένα με πατημένο χώμα και χαλίκια, κάτω από τα οποία συχνά υπήρχαν τα «εγκαίνια», δηλαδή συμβολικά αντικείμενα τοποθετημένα σε λίθινα δοχεία με κάλυμμα, που συνδέονταν με την τελετουργία της θεμελίωσης του σπιτιού.

Οι κατοικίες διέθεταν πολλά δωμάτια και χώρους για την εξυπηρέτηση των ενοίκων τους, που οργανώνονταν γύρω από μια ή περισσότερες εσωτερικές αυλές. Στην ελληνιστική εποχή (2ος-1ος αιώνας π.Χ.) χρονολογούνται μεγάλες πολυτελείς ιδιωτικές κατοικίες διακοσμημένες με πολύχρωμα κονιάματα στους τοίχους, με μαρμάρινα κατώφλια και με βοτσαλωτά δάπεδα.

Στις εσωτερικές αυλές υπήρχαν τα οικιακά ιερά, αλλά και πηγάδια για την υδροδότηση των λειτουργιών του σπιτιού. Αξιοσημείωτη είναι η κατασκευή που εξυπηρετούσε την υδροδότηση ενός σπιτιού: μια υπόγεια αίθουσα λαξευμένη μέσα στο φυσικό βράχο, στην οποία οδηγούσε υπόγεια επίσης σήραγγα με σκαλοπάτια, επικοινωνούσε με ένα πηγάδι μέσα από μια οπή στο τοίχωμά της.

Οι πληροφορίες και τα αντικείμενα που αφορούν την καθημερινή ζωή, όπως πήλινα αγγεία και άλλα οικιακά σκεύη, παρουσιάζουν μεγάλο πλούτο και ποικιλία.

Φερές. Ιδιωτική κατοικία.

Τα εργαστήρια κεραμικής και οι κλίβανοι

Στη «Συνοικία των Κεραμέων» κατά την κλασική και την ελληνοιστική εποχή λειτουργούσαν αρκετά εργαστήρια κεραμικής με τις εγκαταστάσεις επεξεργασίας του πηλού, τους κλιβάνους όπου έψηναν τα πήλινα προϊόντα τους, τους αποθέτες, δηλαδή τους λάκκους απόρριψης των άχρηστων υλικών, αλλά και τις κατοικίες των κεραμέων. Χαρακτηριστικά προϊόντα του Φεραϊκού Κεραμικού, εκτός από τα αγγεία που πλάθονταν στον τροχό, ήταν και τα είδη που κατασκευάζονταν με τη χρήση μήτρας (καλουπιού), όπως οι ανάγλυφοι σκύφοι, τα ειδώλια (αγαλματίδια), τα πλακίδια με ανάγλυφες μορφές, καθώς και ορισμένα λυχνάρια. Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η παραγωγή των λεγόμενων «ομηρικών» σκύφων με ανάγλυφες παραστάσεις εμπνευσμένες από την μυθολογία και από τις τραγωδίες των γνωστών ποιητών της αρχαιότητας.

Ένα ομοίωμα κεραμικού κλιβάνου σε φυσικό μέγεθος βοηθά τον επισκέπτη να κατανοήσει τον τρόπο κατασκευής και λειτουργίας του στην αρχαιότητα.

Βιοτεχνική δραστηριότητα των Φεραίων

Τα εργαστήρια των Φερών λειτουργούσαν δυναμικά ήδη από την εποχή του χαλκού. Η τοπική κεραμική παραγωγή επιβεβαιώθηκε με την ανεύρεση κλιβάνου των ύστερων μυκηναϊκών χρόνων και συνεχίστηκε δυναμικά σε όλη τη διάρκεια ζωής της πόλης. Η χαλκουργία ήταν ιδιαίτερα ανεπτυγμένη, καθώς η επεξεργασία χάλκινων αντικειμένων γινόταν σε τοπικά εργαστήρια. Ένα τμήμα χονδρού εργαστηριακού αγγείου με υπολείμματα σκωριών χαλκού και σιδήρου χρονολογείται στα αρχαϊκά χρόνια. Υπήρχαν ακόμη στην ελληνοιστική εποχή εργαστήρια επεξεργασίας μολύβδου και παραγωγής μολύβδινων αντικειμένων, ενώ ανιχνεύεται και η ύπαρξη εργαστηρίων γυαλιού.

Ιδιαίτερα δραστήρια ήταν τα κεραμοποιεία που παρήγαγαν κεραμίδες στέγης, χρησιμότατα προϊόντα πρώτης ανάγκης. Πολλές κεραμίδες φέρουν σφραγίσματα με τα ονόματα των κεραμοποιών, όπως και σήμερα, αλλά και με το όνομα της «Φεραίων πόλεως», που προορίζονταν για δημόσια κτίρια.

Φερές. Κεραμικός κλίβανος και βιοτεχνική δραστηριότητα.

Η «Χώρα» των Φερών

Η πόλη των Φερών διέθετε τεράστια «χώρα», δηλαδή μια ζωτική περιοχή γύρω της, όπου αναπτύσσονταν οι λειτουργίες και οι δραστηριότητές της και η οποία της εξασφάλιζε αγαθά και πλούτο. Στη «χώρα» υπήρχε οργανωμένο οδικό δίκτυο και αμυντικό σύστημα με σειρά μικρών οχυρών. Σε άμεση γειτνίαση με τους κύριους οδικούς άξονες αναπτύχθηκαν τα μεγάλα νεκροταφεία των Φερών.

Βρέθηκαν τμήματα της αρχαίας οδού Φερών-Παγασών με αρματροχιές σε χώμα, εύρημα σπανιότατο σε οδούς εκτός άστεως. Η «χώρα» διέθετε πλουτοπαραγωγικές πηγές, όπως πιθανότατα μεταλλεία χαλκού πάνω στο Χαλκοδώνιον όρος, όπου εντοπίστηκαν επίσης λατομεία ασβεστολιθικού πετρώματος, που χρησιμοποιήθηκε για την κατασκευή της οχύρωσης και πολλών κτιρίων της πόλης.

Κατά την ελληνιστική εποχή στην πεδινή περιοχή προς Β και προς ΒΑ των Φερών παρατηρείται η ύπαρξη πολλών μικρών εγκαταστάσεων, αγροκτημάτων, αγροικιών ή και κωμών, που προφανώς σχετίζονταν με την αγροτική και κτηνοτροφική δραστηριότητα, πιθανόν και με την αλιεία στη λίμνη Βοιβηίδα, ένα ακόμη σπουδαίο πλουτοπαραγωγικό κεφάλαιο της «χώρας» της. Αυτή η εκτεταμένη διασπορά της οικιστικής δραστηριότητας την εποχή αυτή ίσως σημαίνει αλλαγή στον τρόπο εκμετάλλευσης της γης και πιθανόν αλλαγές στην οργανωτική δομή της πόλης και συνδέεται με το τέλος των Φερών ως οργανωμένου αστικού κέντρου.

Στις αρχές του 1ου αι. μ.Χ. χρονολογείται μια επιγραφή, σύμφωνα με το κείμενο της οποίας ένα αγρόκτημα στη φεραϊκή «χώρα» μεταβιβάζεται ως κληρονομιά στον Ρωμαίο Αυτοκράτορα Αύγουστο και συγκαταλέγεται στις αυτοκρατορικές κτήσεις.

Ο Ρήγας Βελεστινλής αποτύπωσε το χώρο και τα μνημεία της ιδιαίτερης πατρίδας του σε ένα τοπογραφικό σκαρίφημα, την «Επιπεδογραφία της Φεράς, λεγομένης νυν Βελεστίνος», που περιλαμβάνεται στη «Χάρτα της Ελλάδος» (Βιέννη, 1797).

Παγασαί, το επίνειο των Φερών

Η «χώρα» των Φερών έφθανε στα ανατολικά μέχρι τον μυχό του Παγασητικού Κόλπου, όπου υπήρχε το επίνειό της, το σημαντικό λιμάνι των Παγασών, το οποίο οδηγούσε στους θαλάσσιους εμπορικούς δρόμους του Αιγαίου.

Κτίρια και νεκροταφεία των Παγασών των αρχαϊκών και κλασικών χρόνων εντοπίζονται με τις ανασκαφές, κάτω από τα ερείπια της διαδόχου πόλης, της Δημητριάδος.

Αμφαναί. Μια παράλια πόλη στο μυχό του Παγασητικού Κόλπου

Στα νότια του Βόλου υψώνεται ο κωνικός λόφος του «Σωρού», πάνω στον οποίο ιδρύθηκε γύρω στον 6ο αι. π.Χ. μια πόλη που η μέχρι σήμερα έρευνα της αποδίδει το όνομα των Αμφανών. Τα τείχη της είναι κυκλικά και ο τρόπος κατασκευής τους με μεγάλες, σχεδόν ακατέργαστες πλάκες, προδίδει την πρώιμη χρονολόγησή τους. Από τις παλαιότερες, αλλά και τις πρόσφατες ανασκαφές έχουν αποκαλυφθεί πύλες των τειχών, αρχαίος δρόμος στο εσωτερικό της ακρόπολης και τμήματα μεγάλων και μικρότερων κτιρίων.

Δυτικά της πόλης, εκτός τειχών, αποκαλύφθηκε ένας ναός, που σύμφωνα με επιγραφές ήταν

Αμφανές. Ιερό του Απόλλωνα, Παναθηναϊκός Αμφορέας.

αφιερωμένος στον Απόλλωνα. Πρόκειται για ένα στενόμακρο κτίριο με κεντρική κιονοστοιχία, που μάλλον θα ήταν ξύλινη. Η κύρια είσοδος είναι από τα ΝΑ, ενώ μια μικρή πόρτα υπήρχε και στη ΒΑ πλευρά του κτιρίου. Στην κεράμωση του ναού ανήκει το ημικυκλικό ακροκέραμο με ανάγλυφη παράσταση ιππεία.

Ιδιαίτερα σημαντικά ήταν τα αναθήματα που βρέθηκαν στο ιερό: μια μεγάλη ανάγλυφη μαρμαρίνη αναθηματική στήλη, ενεπίγραφα βάθρα και κιονίσκοι, μαρμαρίνα αγάλματα ιερών παιδών.

Στο ιερό ανατέθηκε από έναν άγνωστο δρομέα, νικητή των Παναθηναϊκών Αγώνων της Αθήνας, το βραβείο των Αγώνων: ένας Παναθηναϊκός Αμφορέας.

Από τη μελέτη των κτερισμάτων των τάφων στην περιοχή των νεκροταφείων της πόλης έχει αποδειχθεί ότι αυτή εγκαταλείφθηκε στις αρχές του 3ου αι. π.Χ. Είναι πολύ πιθανόν η εγκατάλειψη να οφείλεται στην ταυτόχρονη ίδρυση της Δημητριάδος με συνοικισμό, στον οποίο συμμετείχαν και οι κάτοικοι των Αμφανών.

Ένα από τα σημαντικότερα ευρήματα που προέρχονται από το νεκροταφείο ήταν και ένα μαρμαρίνο λιοντάρι που θα αποτελούσε το διακεκριμένο σήμα του τάφου ενός σημαντικού νεκρού.

ΔΗΜΗΤΡΙΑΣ

Πόλη του Μακεδονικού Βασιλείου

Η Δημητριάς ιδρύθηκε από το Μακεδόνα βασιλιά Δημήτριο Πολιορκητή, στις αρχές του 3ου αι. π.Χ, στον εσώτερο μυχό του Παγασητικού κόλπου, κοντά στη θέση του Βόλου και πήρε το όνομά της από τον ιδρυτή της. Σύμφωνα με τις φιλολογικές πηγές, η Δημητριάς απετέλεσε το μεγαλύτερο ναύσταθμο του μακεδονικού στόλου και προικίστηκε με μεγάλη σε έκταση «χώρα», που περιλάμβανε ολόκληρη την αρχαία Μαγνησία. Στη Μαγνησία κυρίως

βρίσκονταν οι περισσότερες πόλεις που συμμετείχαν στον ιδρυτικό συνοικισμό της πόλης. Με την πάροδο του χρόνου η Δημητριάς έγινε ένα κοσμοπολίτικο κέντρο, στο οποίο συνυπήρχαν άνθρωποι από τη Μακεδονία, την Ιλλυρία, την Ήπειρο, τη Θεσσαλία, την Κρήτη, την Κύπρο, τη Μέση Ανατολή και άλλες περιοχές της Μεσογείου.

Η πόλη σύμφωνα με τις τελευταίες έρευνες διέθετε Βασιλική Χώρα και είχε την κοινωνική και πολιτική οργάνωση των πόλεων του Μακεδονικού Βασιλείου.

Η Δημητριάς συγκαταλέγεται ανάμεσα στις μεγάλες πόλεις της αρχαιότητας, αφού ο περίβολος των ισχυρών αμυντικών τειχών της έχει μήκος μεγαλύτερο από 8.000 μέτρα. Στο ανατολικό τμήμα της πόλης σώζονται τα ίχνη του Ιπποδάμειου συστήματος οργάνωσης του οικισμού και στην ίδια περιοχή, στην κορυφή ενός λόφου, κτίστηκε το ανάκτορο των Μακεδόνων Βασιλέων, το λεγόμενο και «βασίλειον».

Η πόλη διέθετε δύο λιμένες για τον ελλιμενισμό των εμπορικών πλοίων και του πολεμικού στόλου. Έχουν εντοπιστεί το ιερό των Αρχηγετών και Κτιστών της πόλεως, η Ιερή Αγορά με το ναό της Ιωλκίας Αρτέμιδος και το Νομοφυλάκειο, το Θέατρο και άλλα δημόσια κτίρια και ιερά.

Με την ίδρυση του Κοινού των Μαγνήτων, το 2ο αι. π.Χ., η Δημητριάς γίνεται η έδρα της κεντρικής διοίκησης του Κοινού και γνωρίζει μια νέα περίοδο ακμής. Κατά τη ρωμαϊκρατία η πόλη περιορίζεται στην περιοχή του βόρειου λιμένα και μέσα στον 5ο αι. μ.Χ. ο οικισμός εγκαταλείπεται.

Ανάκτορο Δημητριάδος

Το ανακτορικό συγκρότημα της Δημητριάδος ιδρύθηκε πάνω σε λόφο, στο κέντρο του ανατολικού τομέα της πόλης. Στο ψηλότερο σημείο του λόφου χτίστηκε το λεγόμενο τετραπύργιο, ένα ορθογώνιο κτίριο με πύργους στις τέσσερις γωνίες, με αίθουσες, διαμερίσματα και κλίμακες για τον όροφο, γύρω από περιστυλή αυλή με οκτώ δωρικούς κίονες σε κάθε

Δημητριάδα. Ανάκτορο.

πλευρά. Ενσφράγιστες κεραμίδες, γραπτές σίμες, ηγεμόνες κέραμοι με γραπτή διακόσμηση, σίμες με υδρορρόδες σε μορφή λεοντοκεφαλών παρέχουν χρήσιμες πληροφορίες για την αρχιτεκτονική διακόσμηση του μνημείου. Η νότια και ανατολική πτέρυγα διέθεταν και δεύτερο όροφο.

Δυτικά και νοτιοδυτικά του τετραπυργίου αναπτύσσονται σε χαμηλότερα επίπεδα οι υπόλοιπες εγκαταστάσεις. Εκεί βρίσκονται η αίθουσα με την αψίδα στη μια πλευρά της, διαμερίσματα που σχετίζονται πιθανόν με λουτρικές εγκαταστάσεις, μια ακόμη αυλή με στοές περιμετρικά της, οι οποίες διακοσμούνται με κονιάματα κόκκινου, λευκού και γκριζου χρώματος. Τα κτίρια έχουν ισχυρούς τοίχους που σώζονται σε ύψος μεγαλύτερο των 3 μ. και σίγουρα διέθεταν δεύτερο όροφο.

Η σημερινή μορφή του μνημείου χρονολογείται περί το 200 π.Χ., ενώ είχαν προηγηθεί πιθανόν δυο παλιότερες οικοδομικές φάσεις.

Κατά το διάστημα 167-120 π.Χ. η βόρεια περίστυλη αυλή μετατράπηκε σε εργαστηριακό χώρο, όπου λειτουργούσαν τρεις κεραμευτικοί κλίβανοι και ένας λάκκος χύτευσης χάλκινων αγαλμάτων. Μετά το 120 π.Χ. δεν παρατηρείται κανενός είδους δραστηριότητα στο χώρο του ανακτόρου.

Το Θέατρο της Δημητριάδος

Το θέατρο της Δημητριάδος κατασκευάστηκε το 294-2 π.Χ. ταυτόχρονα με την ίδρυσή της. Για κάποια χρονικά διαστήματα (1ος αι. π.Χ. -1ος αι. μ.Χ.) το θέατρο δεν λειτουργούσε λόγω καταστροφών του και τελικά εγκαταλείφθηκε τον 4ο αι. μ.Χ., όταν με την επικράτηση των νέων κοινωνικοπολιτικών δομών στις πόλεις, το θέατρο σταμάτησε να φιλοξενεί εκδηλώσεις της δημόσιας ζωής.

Το θέατρο της Δημητριάδος έχει όλα τα βασικά χαρακτηριστικά των ελληνιστικών θεάτρων, δηλαδή, το κοίλο, την ορχήστρα και το σκηνικό οικοδόμημα.

Δημητριάδα. Θέατρο.

Το προσκίνηιο του θεάτρου είναι μια στενή στοά με ημικίονες δωρικού ρυθμού εμπρός από το σκηνικό οικοδόμημα. Σώθηκαν λιγοστά αρχιτεκτονικά μέλη από το θριγκό, το πάνω μέρος του προσκηνίου του θεάτρου, και με τη βοήθειά τους αποκαταστάθηκε η αρχική του μορφή με τη χρήση αντιγράφων των σωζόμενων αρχιτεκτονικών μελών.

Ο ελληνιστικός κυλινδρικός βωμός διακοσμημένος με βουκράνια (κρανία βοδιών) και γιρλάντες βρισκόταν στη μέση της ορχήστρας.

Το θέατρο εκτός από χώρο θεαμάτων ήταν και τόπος δημοσίευσης ψηφισμάτων, δηλαδή κειμένων δημόσιων πολιτικών πράξεων.

Γύρω από την ορχήστρα του θεάτρου ήταν στημένες μαρμάρινες στήλες με ψηφίσματα της Δημητριάδος και του Κοινού των Μαγνήτων, όπως το μεγάλο τιμητικό ψηφίσμα που εκδόθηκε για να τιμήσει τον Δημήτριο Ορέστου, Γραμματέα των Συνέδρων του Κοινού.

Ένα κτίριο στο χώρο του θεάτρου έγινε τόπος απόκρυψης ενός θησαυρού αργυρών νομισμάτων του Κοινού των Θεσσαλών και του Κοινού των Μαγνήτων, μετά τα μέσα του 1ου αι. π.Χ., σε μια από τις περιόδους που το θέατρο δεν λειτουργούσε.

Στη ρωμαϊκή φάση λειτουργίας του θεάτρου ανήκει ένα ενεπίγραφο βάθρο προς τιμήν του αυτοκράτορα Τίτου (79-81 μ.Χ.), ο οποίος χαρακτηρίζεται ως Νέος Απόλλων.

Δημητριάδα. Ανάθημα στη Μητέρα των Θεών

Λατρείες της Δημητριάδος

Στα ελληνιστικά χρόνια και αργότερα στα ρωμαϊκά, με την εμφάνιση νέων μεγάλων πολιτικών δυνάμεων, άλλαξαν τα δεδομένα όχι μόνο στις πολιτικές συνθήκες και στον τρόπο ζωής, αλλά και στην θρησκεία. Η πατροπαράδοτη λατρεία της επίσημης θρησκείας υποχώρησε και έδωσε τη θέση της σε πιο παρήγορους θεούς, όπως ήταν οι ανατολικές θεότητες, ή σε παλιές λατρείες που αναδιοργανώθηκαν.

Ο Δημήτριος Πολιορκητής και οι διάδοχοί του σεβάστηκαν τις τοπικές παλαιότερες λατρείες και ίδρυσαν στη νέα πόλη ιερά για τις θεότητες που τιμούσε καθεμιά από τις κώμες που συνοικίστηκαν στη Δημητριάδα. Οι ιερείς των τριών παλαιών λατρειών της περιοχής, του Κοροπταίου Απόλλωνα, της Άρτεμης Ιωλκίας και του Δία Ακραιού, ανήκαν στο τοπικό ιερατείο της Δημητριάδος. Ιερό του Ηρακλέους υπήρχε στη Δημητριάδα, όπως και ιερό της Ήρας ήδη από την εποχή της προκατόχου πόλης, των Παγασών.

Οι λατρείες της Αθηνάς, του Ερμή Εν(ν)όδιου, προστάτη των οδοιπόρων, και της Αφροδίτης

Δημητριάδα. Υδραγωγείο.

συνεχίστηκαν ως το τέλος της αρχαιότητας, όπως αποδεικνύουν τα χάλκινα ειδώλια και το χάλκινο θυμιατήρι που βρέθηκαν μαζί σε οικιακό ιερό ρωμαϊκής οικίας. Λίθινη αναθηματική στήλη επιβιβάζει το ίδιο για τη λατρεία της Μητέρας των Θεών.

Διαχείριση και χρήση του νερού στη Δημητριάδα

Υδραγωγείο

Δημιούργημα της ρωμαϊκής εποχής είναι το υδραγωγείο, το τεράστιο τεχνικό έργο που έγινε για την υδροδότηση της Δημητριάδος και έφερνε νερό στην πόλη από το Πήλιο. Τμήματα της χτιστής αύλακας που διοχέτευε το νερό εντοπίστηκαν σε πολλά σημεία, ως και στο λόφο πάνω από το θέατρο, όπου υπάρχει χτιστή δεξαμενή. Η πορεία του υδραγωγείου συνεχίζεται προς τα ανατολικά, με χτιστούς πεσσούς που συνδέονταν μεταξύ τους με καμάρες, πάνω στις οποίες στηριζόταν η αύλακα. Σήμερα σώζονται μόνο τμήματα των πεσσών που οι ντόπιοι τα ονομάζουν «Δόντια».

Η υδροδότηση της πόλης γινόταν επίσης με μεγάλους πήλινους αγωγούς που διοχέτευαν το νερό στα χαμηλά σημεία, ενώ στα ψηλότερα υπήρχαν κτιστά φρέατα.

Λουτρά

Οι ιδιωτικές κατοικίες της ελληνιστικής εποχής στη Δημητριάδα διέθεταν συνήθως λουτρικές εγκαταστάσεις.

Θέρμες (δημόσια λουτρά) υπήρχαν στη Δημητριάδα, όπως και σε όλες τις πόλεις κατά τη ρωμαϊκή περίοδο.

Πηγάδια

Μεγάλος είναι ο αριθμός των πηγαιών που έχουν εντοπισθεί στη Δημητριάδα, κυρίως στις αυλές των οικιών. Ο χώρος γύρω από τα πηγάδια ήταν πλακοστρωμένος ή επιστρωμένος με υδραυλικό κονίαμα για να συγκεντρώνει τα νερά, που διοχετεύονταν σε αποχετευτικό αγωγό. Οι

αποχετευτικοί αγωγοί ήταν συνήθως χτιστοί, καλυμμένοι με λίθινες πλάκες. Μερικές φορές εμπρός από τα πηγάδια υπήρχαν ψηφιδωτά δάπεδα, ενώ το στόμιό τους προστατευόταν με το λεγόμενο «προστομιαίο» (πηγαδόστομο).

Ήχος νερού που τρέχει συνοδεύει τον επισκέπτη...

Μαγειρείο στη Δημητριάδα

Στο βόρειο λιμάνι της Δημητριάδος αποκαλύφθηκε ένα ρωμαϊκό κτιριακό συγκρότημα, σε έκταση περίπου 720 τ.μ., αντιπροσωπευτικό για την οικονομική και κοινωνική ζωή της πόλης στον 3ο αιώνα μ.Χ. Αποτελείται από μία οικία με ψηφιδωτά δάπεδα και μία ταβέρνα. Η οικία πιθανότατα ανήκε σε κάποιο πλούσιο έμπορο, ο οποίος δίπλα στην κατοικία του είχε το κατάστημά του για την εξυπηρέτηση των Ρωμαίων που ζούσαν και εμπορεύονταν στην περιοχή.

Τα πολλά και ποικίλα αγγεία που βρέθηκαν μας επιτρέπουν να ανασυνθέσουμε τον απαραίτητο εξοπλισμό ενός οινομαγειρείου του 3ου αι. μ.Χ. σε κεραμικά σκεύη για την αποθήκευση, το μαγείρεμα και το σερβίρισμα των τροφών και του κρασιού.

Τα μαγειρικά σκεύη που βρέθηκαν στο χώρο με τις εστίες, όπως χύτρες για το βράσιμο ξηρών και φρέσκων αρωματικών φυτών, λεκανίδες, ταψιά, μεγάλο λίθινο γουδί και λίθινος δοΐδυκας (γουδοχέρι) για το τρίψιμο των μπαχαρικών, πινάκια κάθε μεγέθους, επιβεβαιώνουν ότι στο μαγειρείο μαζί με το κρασί προσφέρονταν και εδέσματα.

Το κτίριο καταστράφηκε από πυρκαγιά στα μαγειρεία και στις αποθήκες, που προφανώς προκλήθηκε από τη φωτιά που έκαιγε στις εστίες και εξαπλώθηκε λόγω του εύφλεκτου περιεχομένου των αμφορέων.

Στην Έκθεση υπάρχει αναπαράσταση μέρους του μαγειρείου στις φυσικές του διαστάσεις και με τον εξοπλισμό του, που συνοδεύεται από οικείους ήχους...

Δημητριάδα. Μαγειρείο ρωμαϊκών χρόνων

Συντελεστές ολοκλήρωσης της Νέας Έκδοσης

ΓΕΝΙΚΟΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ – ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΚΘΕΣΗΣ

Δρ. Αργυρούλα Δουλιγέρη-Ιντζεσίλογλου, Διευθύντρια ΙΓ΄ ΕΠΚΑ

ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ - ΕΦΑΡΜΟΓΗ

Δρ. Αργυρούλα Δουλιγέρη-Ιντζεσίλογλου, Διευθύντρια ΙΓ΄ ΕΠΚΑ

Δρ. Βασιλική Αδρύμη-Σισμάνη, Διευθύντρια Αρχαιολογικού Ινστιτούτου Θεσσαλικών Σπουδών

Δρ. Ανθή Μπάτζιου-Ευσταθίου, Διευθύντρια ΙΕ΄ ΕΠΚΑ

Ζωή Δήμου-Μαλακασιώτη, Αναπληρώτρια Προϊσταμένη ΙΓ΄ ΕΠΚΑ

Θάλεια Μακρή-Σκοτινιώτη, Αρχιτέκτων - Αγρονόμος Τοπογράφος Μηχανικός

Μπάμπης Ιντζεσίλογλου, Τμηματάρχης Μουσείων ΙΓ΄ ΕΠΚΑ

Ευαγγελία Σκαφιδά, Τμηματάρχης Αρχαιολογικών Χώρων ΙΓ΄ ΕΠΚΑ

Ελένη Ασδεράκη, Τμηματάρχης Συντήρησης ΙΓ΄ ΕΠΚΑ

Πολυξένη Αραχωβίτη, Αρχαιολόγος

Σταματία Αλεξάνδρου, Αρχαιολόγος

Πελαγία Τριανταφυλλοπούλου, Αρχαιολόγος

Ρέα Γεωργίου, Αρχιτέκτων

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΜΟΥΣΕΙΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Θάλεια Μακρή-Σκοτινιώτη, Αρχιτέκτων - Αγρονόμος Τοπογράφος Μηχανικός

Μπάμπης Ιντζεσίλογλου, Τμηματάρχης Μουσείων ΙΓ΄ ΕΠΚΑ

Δρ. Αργυρούλα Δουλιγέρη-Ιντζεσίλογλου, Διευθύντρια ΙΓ΄ ΕΠΚΑ

Συνεργάτις: Κατερίνα Κρίτου, Αρχιτέκτων

ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΜΟΥΣΕΙΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

ΕΠΙΒΛΕΨΗ – ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ

Θάλεια Μακρή-Σκοτινιώτη, Αρχιτέκτων - Αγρονόμος Τοπογράφος Μηχανικός

Μπάμπης Ιντζεσίλογλου, Τμηματάρχης Μουσείων ΙΓ΄ ΕΠΚΑ

Κατερίνα Κρίτου, Αρχιτέκτων

Δρ. Αργυρούλα Δουλιγέρη-Ιντζεσίλογλου, Διευθύντρια ΙΓ΄ ΕΠΚΑ

ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

Ελένη Ασδεράκη-Τζουμερκιώτη, Τμηματάρχης Συντήρησης ΙΓ΄ ΕΠΚΑ

Ευθυμία Παπαδογιάννη, Συντηρήτρια Αρχαιοτήτων

Χαρά Τόπα, Συντηρήτρια Αρχαιοτήτων

Μάνια Μαργαριτώφ, Συντηρήτρια Αρχαιοτήτων

Γιάγκος Αγγέλης, Συντηρητής Αρχαιοτήτων

Μανώλης Διονυσίου, Συντηρητής Αρχαιοτήτων

Δημήτρης Παπακυριάκος, Συντηρητής Αρχαιοτήτων

Θεόδωρος Τσουρτσούλης, Συντηρητής Αρχαιοτήτων

Νάντια Τσατσούλη, Συντηρήτρια Αρχαιοτήτων

Ευθαλία Μωραγέμου-Κουτσονικολού, Συντηρήτρια Αρχαιοτήτων

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Αιμιλία Καλογιάννη, Αρχαιολόγος

Ευαγγελία Σταμέλου, Αρχαιολόγος

Μαρία Πατρίκου, Αρχαιολόγος

Βασίλης Καραχρήστος, Αρχαιολόγος

Δέσποινα Κέμου, Φιλολόγος

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΠΟΠΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Δρ. Αργυρούλα Δουλιγέρη-Ιντζεσίλογλου, Διευθύντρια ΙΓ΄ ΕΠΚΑ

ΚΕΙΜΕΝΑ ΕΠΟΠΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Δρ. Αργυρούλα Δουλιγέρη-Ιντζεσίλογλου, Διευθύντρια ΙΓ΄ ΕΠΚΑ

Δρ. Ανθή Μπάτζιου-Ευσταθίου, Διευθύντρια ΙΕ΄ ΕΠΚΑ

Ζωή Δήμου-Μαλακασιώτη, Αναπληρώτρια Προϊσταμένη ΙΓ΄ ΕΠΚΑ

Μπάμπης Ιντζεσίλογλου, Τμηματάρχης Μουσείων ΙΓ΄ ΕΠΚΑ

Πολυξένη Αραχωβίτη, Αρχαιολόγος
Σταματία Αλεξάνδρου, Αρχαιολόγος
Πελαγία Τριανταφυλλοπούλου, Αρχαιολόγος
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΑΓΓΛΙΚΗ
Βασιλική Ροντήρη, Αρχαιολόγος
Μαρία Πατρίκου, Αρχαιολόγος

ΠΟΛΥΜΕΣΑ

Μπάμπης Ιντζεσίλογλου, Τμηματάρχης Μουσείων ΙΓ΄ ΕΠΚΑ
Κώστας Βουζαξάκης, Αρχαιολόγος

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Αιμιλία Καλογιάννη, Αρχαιολόγος

ΤΕΧΝΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ

Δημήτρης Γούλας, τέως Φύλακας Αρχαιοτήτων
Μαρία Παρασκευοπούλου, Φωτογράφος
Ελευθερία Ρίνη, Σχεδιάστρια
Σοφία Παπαμαργαρίτη, Σχεδιάστρια
Λάζαρος Κουντουριώτης, Ηλεκτρολόγος
Ζωή Ραχωβίτσα, Εργατοτεχνίτρια
Δημήτριος Γουλιώτης, Εργατοτεχνίτης
Θωμάς Παπαδογιάννης, Εργατοτεχνίτης
Στέλιος Γιαννακόπουλος, Εργατοτεχνίτης
Κώστας Γιαννακόπουλος, Εργατοτεχνίτης
Θανάσης Πατουσιός, Εργατοτεχνίτης
Γιάννης Νίκου, Εργατοτεχνίτης
Νικόλαος Παπακώστας, Εργατοτεχνίτης
Χρήστος Τρίγκας, Εργατοτεχνίτης
Πέτρος Κάππας, Εργατοτεχνίτης
Γιάννης Μπορτσέλης, Εργατοτεχνίτης
Θανάσης Αλογάρης, Εργατοτεχνίτης
Το προσωπικό όλων των ειδικοτήτων

ΦΥΛΑΞΗ ΕΡΓΟΤΑΞΙΑΚΟΥ ΧΩΡΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Χαράλαμπος Σάλτης, Αρχιφύλακας Μουσείου Βόλου
Χαράλαμπος Κωνσταντινίδης, Αναπληρωτής Αρχιφύλακας Μουσείου Βόλου
Όλοι οι Φύλακες και Νυκτοφύλακες του Μουσείου, μόνιμοι και συμβασιούχοι

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ

Ολυμπία Σιδέρη-Μαυροφώτη, Τμηματάρχης Διοικητικού-Λογιστικού ΙΓ΄ ΕΠΚΑ
Θάλεια Μακρή-Σκοτινιώτη, Αρχιτέκτων - Αγρονόμος Τοπογράφος Μηχανικός
Βοηθοί: Βαρβάρα Μορφογιάννη, Ασημύ Τσουμπέκου, Λευκοθέα Μπακογιάννη
Διαχείριση υλικού: Βασίλης Κολιόπουλος

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ

Δημιουργικό εποπτικού υλικού: Αθηνά Ιακωβίδου, PRINTALL, Αθήνα
Παραγωγή και τοποθέτηση εποπτικού υλικού: PRINTALL Αθήνα
Κατασκευή προθηκών: Δημήτρης Ξηρομερίτης, Ξυλουργός-Ξυλογλύπτης
Κατασκευή ομοιώματος κλιβάνου: Ευάγγελος Ανετόπουλος, Κεραμίστας
Κατασκευή αντιγράφων έκθεσης: Θεόδωρος Τσουρτσούλης, Συντηρητής Αρχαιοτήτων
Κατασκευές με γυψοσανίδες: Αθ. Ανδρεάδης - Χρ. Μπεζαντέ
Κατασκευή κρυστάλλων προθηκών: Ανέστης Κότογλου
Σιδηροκατασκευές: Νικόλαος Μωρονίκος
Εγκατάσταση φωτιστικών: Νικόλαος Παγωνόπουλος
Χρωματισμοί: Γεώργιος Τσιώλης
Πολυμέσα: Φιλήμων Αϊβαλής, ΑΥΤΟΜΑΤΙΣΜΟΙ
Κατασκευή σύνθεσης εισόδου OCTANORM, Θεσσαλονίκη
ALTERVISION, Θεσσαλονίκη
WHALE GRAPHICS, Θεσσαλονίκη

Παλαιοχριστιανικό λουτρό στο Μουσείο Βόλου

*της Ασπασίας Ντίνα,
Προϊσταμένης 7ης ΕΒΑ*

Τα ερείπια του λουτρικού συγκροτήματος εντοπίστηκαν το 1999 κατά τις εργασίες επέκτασης του Μουσείου Βόλου. Διενεργήθηκε ανασκαφική έρευνα από την 7η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, κατά την οποία αποκαλύφθηκαν οι τρεις βασικοί χώροι του συγκροτήματος, δηλαδή η αίθουσα του θερμού λουτρού με υπόκαυστα (CALDARIUM), η αίθουσα του ψυχρού (FRIGIDARIUM) και η αίθουσα του χλιαρού (TEPIDARIUM), καθώς και άλλα προσκτίσματα. Μετά την ολοκλήρωση της ανασκαφής αποφασίστηκε να διατηρηθεί κατά χώρα ορατό και επισκέψιμο μόνο το τμήμα του θερμού λουτρού, στο υπόγειο της Νέας Πτέρυγας του Μουσείου.

Το θερμό λουτρό έχει διαστάσεις 8.50x6.00μ. και αποτελείται από 3 υπόκαυστους χώρους. Η είσοδος γινόταν μέσω μικρού προθαλάμου στα βόρεια. Οι δύο θερμοί χώροι είναι παραλληλόγραμμοι και ο τρίτος ορίζεται από ημικύκλιο, στο κέντρο της τοιχοποιίας του οποίου υπάρχει άνοιγμα που οδηγεί στην εστία. Στον ένα χώρο διατηρούνται 4 σειρές κιονίσκων υποκαύστων κατασκευασμένοι από κυκλικές πλίνθους, στους άλλους δεν διατηρήθηκαν. Αποκαλύφθηκαν επίσης και δύο λουτήρες, ο ένας παραλληλόγραμμος στην κάτοψη και ο άλλος καταλαμβάνει την δυτική κόγχη του CALDARIUM. Οι λουτήρες είναι υπενδεδυμένοι με ορθομαρμάρωση.

Τη χρονολόγηση του λουτρού στην παλαιοχριστιανική εποχή βεβαιώνουν τα κτιριακά στοιχεία από τον τρόπο δομής τους, τη διάταξή τους, αλλά και τα κινητά ευρήματα, γλυπτά, κεραμική, νομίσματα Ιουστινιανού Α'. Επιβεβαιώνεται έτσι η άποψη του Νικ. Γιαννόπουλου περί υπάρξεως ακμαίου παλαιοχριστιανικού οικισμού στην περιοχή.

Αίθουσα θερμού λουτρού.
Μερική άποψη
ανασκαφής από νότια

Οι εντυπώσεις ενός επισκέπτη της έκθεσης στη Νέα Πτέρυγα του Αρχαιολογικού Μουσείου Βόλου

του Μπάμπη Γ. Ιντζεσίλογλου
Αρχαιολόγου

Δεν μπορούσα να φανταστώ ποτέ ότι αυτά που θα έβλεπα ήταν δυνατό να επηρεάσουν το μυαλό, την ψυχή, αλλά ακόμη και το σώμα. Μήπως τα μάτια μου δεν ήταν οι μόνοι υποδοχείς; Δεν μπορώ να θυμηθώ αν εκείνα που με επηρέασαν παρουσιάστηκαν όλα μαζί ή αν τα συναισθήματα με άγγιζαν όπως τα μαλακά κύματα, που φτάνουν διαδοχικά ως την άμμο, στο ακρογιάλι.

Ανέβηκα τη μικρή ράμπα και πάτησα το κατώφλι της επόμενης αίθουσας. Ξαφνικά βρέθηκα μπροστά σε ένα σύγχρονο φωτεινό γλυπτό. Μια συμπαγής, κατακόρυφη, τετράγωνη στήλη αλουμινίου έβγαινε από το δάπεδο και συνεχιζόταν πιο ψηλά από το ταβάνι. Στη μπροστινή της πλευρά σε τρία σημεία έγραφε τα ονόματα τριών αρχαίων πόλεων: Ιωλκός, Φεραί, Δημητριάς. Στο ύψος των ονομάτων από δυο οριζόντιες φωτεινές μπάρες γεμάτες από εικόνες, που αντιστοιχούσαν σε κάθε μια πόλη. Λεπτομέρειες από αγγεία, ειδώλια και επιγραφές, αλλά κυρίως μνημεία που θα μπορούσε να δει κανείς, όταν θα πήγαινε στους χώρους των αρχαίων πόλεων. Διαβάζοντας το ενημερωτικό κείμενο που το τιτλοφορούσαν «Οι οδοδείκτες της ιστορίας» κατάλαβα ότι το γλυπτό συμπυκνώνει και αποδίδει το πνευματικό περιεχόμενο της έκθεσης. Εκ των υστέρων σκεφτόμουν και προσπαθούσα να προσδιορίσω τους αντικειμενικούς λόγους για τους οποίους η διάθεσή μου όχι απλά βελτιώθηκε με το πρώτο βήμα μου στο εσωτερικό της αίθουσας, αλλά θα μπορούσα να πω ότι αισθάνθηκα αισιοδοξία και ευχαρίστηση. Ήταν γιατί αιφνιδιάστηκα, έχοντας απέναντί μου ένα σύγχρονο γλυπτό; Δεν είναι εξάλλου και πολύ συνηθισμένο να συναντάς σύγχρονα γλυπτά από αλουμίνιο και πλεξιγκλάς μέσα σε αρχαιολογικά μουσεία. Ήταν γιατί το γλυπτό ήταν αυτόφωτο, δεν φωτιζόταν από έξω, αλλά είχε τις αόρατες πηγές φωτός στο εσωτερικό του; Ήταν γιατί το βλέμμα μπορούσε να ταξιδέψει σε αρκετή απόσταση γιατί δεν το εμποδίζε κάποιος τοίχος ή κάποιο έκθεμα; Ήταν γιατί η γενική ματιά μπορούσε να χαϊδέψει τις χωρίς ομοιομορφία επιφάνειες που δημιουργούσαν την καλαίσθητη πλαστικότητα του χώρου; Ήταν γιατί ο τεχνικός φωτισμός της έκθεσης οδηγούσε τη ματιά μόνο σε περιοχές με υψηλή αισθητική; Όλα αυτά μαζί και ίσως ακόμη περισσότερα που δεν μπόρεσα να προσδιορίσω θα πρέπει να διήγειραν ασυνείδητα και ευχάριστα το είναι μου.

Τα ευχάριστα λοιπόν συναισθήματα όχι μόνο διατηρήθηκαν σε όλο το χρόνο παραμονής μου στην έκθεση, αλλά μπορώ να πω ότι κάθε ενότητα πρόσθετε και κάτι διαφορετικό. Στην περιοχή της Ιωλκού (στο σημερινό Διμήνι), της παλαιότερης πόλης στην περιοχή του Βόλου, στην περιοχή του μύθου της Αργοναυτικής εκστρατείας, μπορούσες να δεις και να αναγνωρίσεις αντικείμενα που αναφέρονται στα Ομηρικά έπη. Αντικείμενα εξαιρετικά, όπως ένας πήλινος ταύρος, ένα τελετουργικό αγγείο για υγρές σπονδές (ρυτό), αλλά και ένα πολύτιμο, μεγάλο, πιθόσχημο αγγείο από μολύβι που κατά την καταστροφή των ανακτόρων κάτω από το βάρος των ερειπίων στρεβλώθηκε χάνοντας για πάντα την καλοσχεδιασμένη του μορφή.

Μπήκα μέσα στο μυκηναϊκό θολωτό τάφο που βρέθηκε στη θέση «Καζανάκι». Ένας σκοτεινός θάλαμος φιλοξενεί τα ευρήματα και σε κάνει να αισθάνεσαι ότι μπαίνεις μέσα σε ένα από τα κρύα δώματα του βασιλείου του Άδη. Τα πλούσια χρυσά ευρήματα του τάφου θα βοηθήσουν πολύ εκείνους που έχουν διαβάσει τον Όμηρο να καταλάβουν την ποιότητα του πλούτου που περιγράφονται στα έπη.

Περιδιάβαζα μπροστά από τα εκθέματα που βρέθηκαν στους άλλους δυο σημαντικούς μυκηναϊκούς οικισμούς του μυχού του κόλπου του Βόλου, στα «Πευκάκια» και στα «Παλιά». Με εντυ-

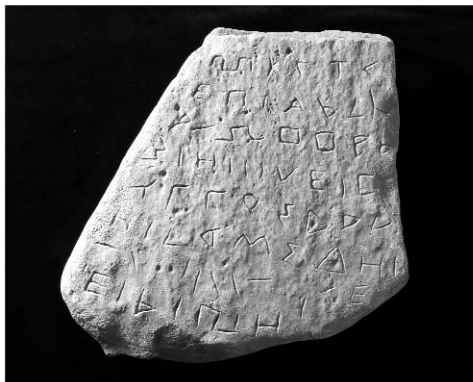

Η Ιωλκός του μύθου

πρωσίασε η ποιότητα των αγγείων, των οποίων τα χαρακτηριστικά σχήματα και η διακόσμηση προσδιορίζουν την εποχή παραγωγής τους. Ειδικότερα τα εκτιθέμενα αντικείμενα από τα «Παλιά» τονίζουν τη διαρκή κατοίκηση που ξεκινά από τους προϊστορικούς χρόνους και φθάνει ως τις μέρες μας.

Τέλος δεν μπορεί κανείς να μη θαυμάσει, όσες φορές και αν το έχει δει, το θαυμασίο μυκηναϊκό πήλινο ομοίωμα άρματος που είχε βρεθεί σ' έναν λαξευτό τάφο στην περιοχή του Μεγάλου Μοναστηριού.

Κάθε φορά που τελειώνει μια ενότητα σε ένα Μουσείο είναι λογικό να κατευθύνεται κανείς στην επόμενη με την ελπίδα ότι θα αντικρίσει κάτι διαφορετικό, ένα θέμα σπάνιο, κάτι που θα αποτελεί μια καινούργια εμπειρία. Αυτό ακριβώς αισθάνθηκα, όταν μέσα σε έναν σκοτεινό θάλαμο, που μπορεί να σε απομονώσει από τους άλλους επισκέπτες, αντίκρισα να φωτίζεται μια λίθινη πλάκα και πάνω της να διακρίνονται χαραγμένα σύμβολα, πολλά από τα οποία έμοιαζαν με ελληνικά γράμματα, ενώ υπήρχαν και άλλα που ήταν εντελώς ακατάληπτα. Τέτοια είναι τα αντικείμενα που περιμένω να δω σε ένα Μουσείο, αντικείμενα που με υποχρεώνουν να σκεφτώ, να ενεργοποιήσω όλες τις πνευματικές μου δυνάμεις. Ταυτόχρονα, όμως, βιάζομαι να λύσω το πρόβλημα, θέλω να καταλάβω γρήγορα και τότε θυμάμαι ότι μπαίνοντας στην Αίθουσα της Έκθεσης είχα δει ένα επεξηγηματικό κείμενο στον εξωτερικό τοίχο του σκοτεινού θαλάμου που είχε τίτλο «Μια Μουσική Επιγραφή». Αμέσως καταλαβαίνω ότι τα χαραγμένα σύμβολα στην πλάκα είναι κάτι σαν τις μουσικές νότες της αρχαιότητας και ότι η πλάκα φέρει μια Μουσική επιγραφή. Είναι δηλαδή μια Μουσική σύνθεση του 3ου αι. π.Χ. Έτσι μπόρεσα να κατανοήσω το λόγο προβολής ενός βίντεο με αρχαία μουσικά όργανα. Και ενώ έβλεπα να διαδέχεται το ένα μουσικό όργανο το άλλο, με την άκρη του ματιού μου αντιλήφθηκα μέσα στο σκοτεινό θάλαμο τέσσερις κόκκινους κύκλους και δίπλα τους ένα ακουστικό πάνω σε ένα θρανίο. Με περιέργεια έβαλα το ακουστικό στο αυτί μου και πίεσα το πρώτο κόκκινο κουμπί. Μια φωνή με πληροφορούσε ότι θα άκουγα την πρώτη εκτέλεση της μουσικής επιγραφής που έβλεπα ζωντανή μπροστά μου. Παραλίγο το ακουστικό να μου ξεφύγει από τα χέρια από τη σύγχυση και τη συγκίνηση, γιατί θα άκουγα μια μουσική σύνθεση του 3ου αι. π.Χ. Ήταν η πρώτη φορά, δεν είχα ξανακούσει αρχαία μουσική. Εντυπωσιάστηκα, τα μάτια μου ήταν ανοικτά, αλλά δεν έβλεπαν. Η προσοχή είχε επικεντρωθεί στο νέο άκουσμα. Γενικά, δεν ήμουν εξοικειωμένος με τη Μουσική, εκείνο που κατάλαβα είναι ότι η αρχαία Μουσική διέφερε πολύ από τα σύγχρονα μουσικά ακούσματα. Όταν, όμως, άκουσα και τις τέσσερις εκτε-

Η Μουσική Επιγραφή και το ηχητικό σύστημα για να ακούει ο επισκέπτης τις τέσσερις διαφορετικές εκτελέσεις της αρχαίας Μουσικής Σύνθεσης

λέσεις της Μουσικής επιγραφής τότε κατάλαβα ότι η τελευταία (τέταρτη) εκτέλεση που έγινε από συμφωνική ορχήστρα μου άρεσε περισσότερο. Χωρίς να το καταλάβω έμεινα στο θάλαμο περίπου μισή ώρα. Βγαίνοντας ευχαριστημένος, είπα μέσα μου ότι και μόνο για τη συγκίνηση που αισθάνθηκα κατά τη γνωριμία μου με τη Μουσική επιγραφή άξιζε να επισκεφτώ το Μουσείο.

Στρίβοντας για να συνεχίσω την περιήγησή μου στην έκθεση έπεσα πάνω σε κάτι ενεπίγραφες στήλες, που αιωρούνταν μέσα στην προθήκη. Τα γράμματα ήταν ελληνικά, αλλά πολύ διαφορετικά από τα σημερινά. Κοιτάζοντας το ενημερωτικό κείμενο κατάλαβα ότι βρισκόμουν στην εισαγωγική ενότητα για τις πόλεις-κράτη, η ίδρυση των οποίων οδήγησε λίγο αργότερα στη γένεση της Δημοκρατίας. Την περίοδο λοιπόν του 6ου και 5ου αι. π.Χ. έγιναν πολιτικές αλλαγές στις πόλεις, οι οποίες συνοδεύτηκαν και με την αναγραφή κανόνων και νόμων πάνω σε μόνιμο και σταθερό υλικό, όπως ήταν οι λίθινες στήλες. Αυτές λοιπόν οι στήλες που εκτίθενται είναι από τις παλαιότερες επιγραφές που βρέθηκαν στη Μαγνησία. Εδώ με εντυπωσίασε και ο φωτισμός, που κάνει τις στήλες να φαίνονται σαν να αιωρούνται. Ένα αόρατο φως, που βγαίνει από μια σχισμή της οροφής της προθήκης, γλύφει την επιφάνεια των λίθων με τις επιγραφές και φωτίζει τις σκιές των γραμμάτων.

Στη συνέχεια πέρασα ένα στενό πέρασμα, που έμοιαζε με πύλη, για να μπώ στο χώρο της πρώτης ενότητας των πόλεων-κρατών. Η αρχή γίνεται με την πόλη των Φερών (στο σημερινό Βελεστίνο), μια παλιά πόλη που συμμετείχε και στους μύθους της περιοχής. Μέσα από τους μύθους φαίνεται ότι ενώ η Ιωλκός ακμάζει την περίοδο που έγινε η Αργοναυτική εκστρατεία, οι Φερές παίζουν κυρίαρχο ρόλο μια γενιά αργότερα.

Οι «αιωρούμενες στήλες» από την ενότητα των Πόλεων-Κρατών

ρα στην περίοδο της Τρωικής εκστρατείας, στην οποία συμμετέχουν με αρχηγό της ευρύτερης περιοχής των Φερών τον Εύμηλο, το γιό του Άδητου και της Άλκηστης, για την οποία ο Ευριπίδης έγραψε την ομώνυμη Τραγωδία.

Μερικά μυκηναϊκά αγγεία και κοσμήματα που εκτίθενται αποτελούν την επιβεβαίωση της ζωής του οικισμού κατά την περίοδο του μύθου. Μου αρέσει όταν τα υλικά αντικείμενα που εκτίθενται δεν στηρίζονται μόνο στην υλική τους υπόσταση, αλλά διαπιστωμένα είναι και φορείς πληροφοριών που δίνουν μια άλλη διάσταση στην παρουσία τους στην έκθεση.

Μια γενικότερη παρατήρηση που μπορώ να κάνω είναι ότι στην περιοχή που εκτίθενται τα αντικείμενα που αναφέρονται στις λατρείες των Φερών και ιδιαίτερα εκεί όπου υπάρχουν επιγραφές επικρατεί το φως. Εδώ έχει ξεπεραστεί ένα πρόβλημα που παρουσιάζεται συνήθως στις εκθέσεις. Οι επιγραφές μπορούν να διαβαστούν. Αυτό είναι σημαντικό για την έκθεση, γιατί μέσω μιας επιγραφής σε μια χάλκινη φιάλη, που βρέθηκε δίπλα σε έναν βωμό στη θέση «Σπαρτιάς» του Σέσκλου, ταυτίστηκε η θέση με ένα ιερό που ήταν αφιερωμένο στον Ηρακλή, το οποίο είχε ιδρυθεί από την αρχαϊκή περίοδο πάνω στο δρόμο που συνέδεε τις Φερές με το επίνειό τους τις Παγασές. Εξ αιτίας του προσεγμένου φωτισμού μπορείς ακόμη να διαβάσεις την αναθηματική επιγραφή στον Ηρακλή από τους «Υλουργήσαντες», που ήταν εκείνοι οι οποίοι άσκησαν το αξίωμα των «υλουργών», ένα αξίωμα γνωστό και από τον Αριστοτέλη, που σχετίζεται με την προστασία, επίβλεψη και αστυνόμευση των δασών. Με αφορμή την ανάγνωση του αξιώματος των «Υλουργών», έρχεται αυτόματα στο νου η σκέψη ότι μια από τις φυσικές πλουτοπαραγωγικές πηγές των Φερών ήταν και τα πλούσια δάση.

Μπορείς επίσης να διαβάσεις και μια άλλη επιγραφή σε μια μικρή αναθηματική στήλη, που αρχικά είχε αφιερωθεί στο Δία Θαύλιο. Αργότερα, όμως, οι ίδιοι πιθανόν αναθέτες χάραξαν πάνω στο επίθετο του θεού ένα άλλο επίθετο αναθέτωντας την ίδια στήλη στο Δία Άφριο. Ίσως η δεύτερη ανάθεση στον ίδιο, αλλά με διαφορετικό επίθετο, θεό να έγινε λόγω οικονομικής στενότητας των αναθετών, οι οποίοι ήλπιζαν στη μεγαλοθυμία του θεού για να τους συγχωρήσει. Αν ευοδώθηκαν οι ελπίδες τους και αν ο θεός τους συγχώρησε δεν το γνωρίζουμε. Πάντως η στήλη έμεινε στο ιερό μέχρι την οριστική του εγκατάλειψη.

Αν κάποιος επισκέπτης θέλει να προβληματιστεί θα πρέπει να σταθεί μπροστά στο βωμό των έξι θεαινών. Έξι ανάγλυφες στήλες στη μπροστινή επιφάνεια ενός γωνιολίθου φέρουν χαραγμένο κάθε μια το όνομα μιας από τις ακόλουθες έξι γυναικείες θεότητες: Θέμις-Αφροδίτη-Αθηνά-Ενοδία-Δήμητρα-Εστία. Το ενδιαφέρον όμως του βωμού δεν οφείλεται μόνον στην αναγραφή των θεοτήτων, σε πτώση ονομαστική, στις στήλες. Προσέχοντας καλύτερα πάνω από τα ονόματα φαίνονται και άλλες δυο σειρές με μισοσβησμένα τα ονόματα των ίδιων θεοτήτων, με τη διαφορά ότι τα ονόματα ήταν γραμμένα με διαφορετική σειρά. Έμεινα για ώρα μπροστά στο βωμό αφ' ενός για να διαβάσω όλα τα ονόματα και αφ' ετέρου για να καταλάβω το λόγο της αλλαγής της σειράς των ονομάτων. Έχει γίνει η υπόθεση ότι πάνω στο βωμό θα υπήρχε μια λίθινη πλάκα με τα κεφάλια των έξι θεαινών και κάθε αλλαγή στη σειρά των ονομάτων θα συνοδευόταν και με την αλλαγή της θέσης των κεφαλιών έτσι ώστε το κεφάλι της κάθε θεάς να βρίσκεται πάντοτε πάνω από το όνομά της. Ποιος ήταν ο λόγος, που οι αρχαίοι έκαναν τις τρεις αυτές διαδοχικές αλλαγές στη σειρά των

Ο βωμός των έξι Θεαινών από τις Φερές

θεοτήτων; Προς το παρόν το ερώτημα παραμένει αναπάντητο.

Δεν μπορώ να μην αναφέρω τη συγκίνησή μου, όταν βρέθηκα μπροστά σε μια ιστορική επιγραφή, η οποία αναφέρεται στην εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου στην Ασία («[οι μετ' Αλεξάνδροιο / εν] ταν Ασίαν»). Δεν το περίμενα να βρω μια τέτοια αναφορά σε μνημείο που φιλοξενείται μέσα σε ένα μικρό και περιφερειακό Μουσείο, όπως αυτό του Βόλου. Έχουμε συνηθίσει τα μεγάλα γεγονότα να τα συνδέουμε με τις μεγάλες δυνάμεις της εποχής και να μη γίνονται γνωστές οι επιπτώσεις των πολέμων στις μικρότερες δυνάμεις, που πολλές φορές υποχρεώνονταν σε ενέργειες που δεν ήταν επιλογή τους. Πολύ περισσότερο οι αναφορές στις επιπτώσεις στους ανθρώπους, που συμμετείχαν στα γεγονότα, είναι ακόμη πιο φτωχές. Ίσως ένα μέρος του καταλόγου με ονόματα που καταγράφονται στην επιγραφή, εκτός αυτών των ονομάτων των Γυμνασιάρχων, να ανήκει και σε εκείνους που πολέμησαν στο πλευρό του Αλεξάνδρου συμμετέχοντας στις κοσμογονικές αλλαγές που συντελέστηκαν σε ολόκληρο τον τότε γνωστό κόσμο με τις κατακτήσεις του νεαρού Μακεδόνα βασιλιά. Συνειρμικά έρχονται στο νου μου τα ηρώα με τα ονόματα των πεσόντων, που συναντάμε σήμερα στα μικρά ή στα μεγαλύτερα χωριά σε όλη την ελληνική επικράτεια.

Η καλλιέργεια της γης με τα μεταλλικά άροτρα άφησε ανεξίτηλα ίχνη πάνω σε ένα θαυμάσιο άγαλμα της Αθηνάς του 5ου αι. π.Χ. Δυστυχώς σώθηκε μόνον ο κορμός της θεάς που δεν φορά την χαρακτηριστική για την Αθηνά αιγίδα. Υπολείμματα της αιγίδας που λείπει είναι μόνον κάποια μικρά φίδια που βγαίνουν κάτω από το βαρύ πέπλο της Αθηνάς στο αριστερό της χέρι καθώς επίσης και τα ένθετα φίδια που θα στερεώνονταν στις δυο τρύπες που υπάρχουν στο κάτω και κεντρικό μέρος του αποπτύγματος του πέπλου. Παρά τις φθορές και την απώλεια του κεφαλιού ο κορμός της Αθηνάς φαίνεται ότι είναι ένα εξαιρετικό έργο γλυπτικής που προδίδει τις μεγάλες ικανότητες του άγνωστου και κατά πάσα πιθανότητα θεσσαλού γλύπτη.

Με ένα μικρό θαυμάσιο αμφίγλυφο της Δήμητρας και της Περσεφόνης (θεϊκές μορφές μητέρας και κόρης), που εκτίθεται σε ένα παράθυρο του τοίχου, γίνεται η μετάβαση από την ενότητα των λατρειών στην ενότητα της ιδιωτικής κατοικίας. Αγγεία που αποτελούν τα κουζίνα του σπιτιού, αγνύθες για τον αργαλειό, λυχνάρια για τις σκοτεινές νύχτες και διάφορα σκεύη για το ψήσιμο και βράσιμο των φαγητών στα κάρβουνα μέσα σε τσουκάλια, όπως τα λάσανα ή οι χυτρόποδες, τα πύραυλα και οι κρατευτές εκτίθενται σε ένα θρανίο και ένα ράφι.

Εκείνο όμως που κάνει εντύπωση στην ενότητα δεν είναι ένα αντικείμενο, αλλά τα χρώματα (κόκκινο και κίτρινο), που εκπέμπονται από μια αρχαία τοιχογραφία. Ιδιαίτερα το κόκκινο χρώμα ζεσταίνει την ατμόσφαιρα του σπιτιού, την κάνει ευχάριστη και οικεία. Στην περίπτωση της έκθεσης η τοιχογραφία δεν είναι μόνη της, αλλά αποτελεί μια καλά δεμένη ενότητα με τον τοίχο με τα ωμά πλινθία και τα κεραμίδια της στέγης. Όλα μαζί δημιουργούν μια εικόνα που είναι γνωστή στη συνειδησή μας. Εικόνα που μας παραπέμπει στα παιδικά μας χρόνια, όταν η ζωή ήταν πιο απλή, πιο άδολη, πιο γνήσια, δεν ήταν απομίμηση του παλιού, αλλά ήταν το παλιό. Τελικά η έκθεση ενός Μουσείου μπορεί να μιλήσει στον καθένα μας με άλλη γλώσσα, να διεγείρει το είναι του καθενός με διαφορετικό τρόπο.

Ενώ νόμιζα ότι τα είχα δει όλα πρόσεξα στο δάπεδο του σπιτιού δυο κυλινδρικά, λίθινα σκεύη με καπάκι να βρίσκονται βυθισμένα κάτω από την επιφάνεια του δαπέδου. Στο εσωτερικό τους, έτσι όπως βρέθηκαν, είναι τοποθετημένα ακόμη και σήμερα μερικά λευκά βότσαλα μαζί με κότσια (αστραγάλους) από τα γόνατα προβάτων, που τα παίζαμε και εμείς όταν είμασταν παιδιά. Ήταν τα εγκαίνια ενός αρχαίου σπιτιού και η τοποθέτησή τους αποτελούσε μέρος μιας μαγικής τελετουργίας, που γινόταν όταν ξεκινούσαν την κατασκευή ενός σπιτιού. Ανάλογο έθιμο είχαμε και εμείς μέχρι πρόσφατα, το σφάξιμο του κόκορα στα θεμέλια του σπιτιού, πράξη που γίνεται για το καλό των ανθρώπων που θα ζήσουν μέσα. Επειδή ποτέ δεν πίστευα στις μαγικές πράξεις έστρεψα τα νώτα μου προς τα κυλινδρικά σκεύη και τότε αντίκρισα απέναντι έναν κυκλικό ιερό περίβολο με μια στήλη και ένα ειδικό σκεύος για αναίμακτες προσφορές στο εσωτερικό του περιβόλου. Την ώρα που απομακρυνόμουν πάτησα έναν κύκλο αλουμινίου που ήταν κολλημένος στο δάπεδο της αίθουσας. Τότε πρόσεξα καλύτερα ότι υπήρχαν και άλλοι τέτοιοι κύκλοι τοποθετημένοι στη σειρά στο δάπεδο σχηματίζοντας ορθή γωνία, δηλώνοντας τις κολώνες μιας περιστυλής αυλής μέσα στην οποία βρισκόταν το κυκλικό οικιακό ιερό.

Καθώς δεν υπάρχουν φράγματα από εκθέματα ή από μεγάλα διαχωριστικά ενότητων μέσα στην αίθουσα και το βλέμμα σου μπορεί να φτάσει από τη μια άκρη ως την άλλη, πρόσεξα από την ώρα που πέρασα την πύλη των Φερών στην απέναντι δεξιά γωνία μια εντυπωσιακή αναπαράσταση ενός μισοκατεστραμμένου κεραμικού κλιβάνου. Από την ώρα εκείνη το βήμα μου με έσπρωχνε προς τα εκεί. Βλέποντας τον κλίβανο από κοντά και καθώς μπορούσε να διακρίνει κανείς λεπτομέρειες της κατασκευής του ακόμη και στο χώρο της καύσης των ξύλων, μου φάνηκε ότι κατάλαβα τον τρόπο λειτουργίας του. Όταν διάβασα το ενημερωτικό κείμενο, απλώς επιβεβαίωσα αυτά που είχα σκεφτεί. Εκτός βέβαια από τον έντονο φωτισμό στα υπόκαυστα, που ζωντάνευε το καμίνι, λες και βρισκόταν σε λειτουργία, εκείνο που μου έκανε τρομερή εντύπωση ήταν ο τρόπος με τον οποίο εκτίθενται τα κεραμικά αντικείμενα στο πλάτωμα του καμινιού πάνω στο οποίο μπορεί να ανέβει κανείς από τη διπλανή σκάλα. Τα αντικείμενα αυτά, κεραμίδια με σφραγίδες, που αναγράφουν το όνομα του κατασκευαστή τους, στηρίγματα για το ψήσιμο των αγγείων, ένα ειδώλιο αλόγου, αποτυχημένα κατά το ψήσιμο αντικείμενα, αλλά ακόμη και μια σιδερένια ξύστρα έχουν αφεθεί σαν να πάγωσε ο χρόνος και περιμένεις από στιγμή σε στιγμή να εμφανιστεί από αριστερά σου ή από πίσω σου ο τεχνίτης για να συνεχίσει τη δουλειά του. Και ενώ περιμένεις την επιστροφή του τεχνίτη μπορείς να θαυμάσεις πάνω σε έναν πάγκο αρκετές μήτρες για την κατασκευή λυχναρίων και ειδωλίων θεϊκών και ανθρώπινων μορφών. Οι πλέον εντυπωσιακές κατά την γνώμη μου μήτρες είναι δυο που απεικονίζουν ένα γυμνό ανδρικό σώμα από πίσω καθώς και μια ερμαϊκή στήλη με το κεφάλι μιας γενειοφόρου μορφής. Η διαδοχή των όγκων ενέχει την ένταση ενός σώματος που κινείται, ενώ η ίδια η κίνηση βρίσκεται εγκλωβισμένη μέσα στο ακίνητο σώμα της μήτρας. Το ίδιο συμβαίνει και με την ερμαϊκή στήλη, όπου το γενειοφόρο κεφάλι ελαφρά ανασηκωμένο με τη πυκνή και μεγάλη γενειάδα και το μισάνοικτο στόμα θυμίζει δαιμονικές μορφές που σε υποχρεώνουν να τις θαυμάζεις και να τις φοβάσαι ταυτόχρονα. Αυτό με έκανε να απομακρυνθώ γρήγορα για να αισθανθώ μεγαλύτερη ασφάλεια.

Έτσι προσπέρασα βιαστικά την ενότητα της χώρας των Φερών και του επινείου τους, που ήταν το λιμάνι των Παγασών. Αποχαιρέτησα τις εντυπωσιακές Φερές και βρέθηκα σε ένα φαρδύ διάδρομο που φιλοξενούσε γλυπτά από ένα ιερό του Απόλλωνα στην αρχαία πόλη των Αμφανών (στο λόφο «Σωρός» απέναντι από το Βόλο). Ο διάδρομος αυτός είναι το μόνο μέρος της έκθεσης που φωτίζεται με φυσικό φως. Το βρήκα λογικό να εκτεθούν στο χώρο αυτό μαρμάρινα γλυπτά. Βέβαια, τελικά, για τον καλύτερο φωτισμό των εκθεμάτων χρησιμοποιήθηκε και τεχνικός φωτισμός που έκανε ευδιάκριτες μικρές αλλά σημαντικές λεπτομέρειες των γλυπτών. Μια μεγάλη ανάγλυφη αναθηματική στήλη, ενεπίγραφες βάσεις αγαλμάτων, δυο παιδικά μαρμάρινα αγάλματα και ένα λιοντάρι στο μέσον ήταν παραταγμένα μπροστά σε έναν τοίχο βαμμένο με βαθύ, σκοτεινό, κόκκινο χρώμα. Μόνον το λιοντάρι προερχόταν από ένα επιτύμβιο μνημείο του αρχαίου νεκροταφείου της πόλης. Στο ιερό του Απόλλωνα βρέθηκε επίσης και ένας Παναθηναϊκός Αμφορέας του 4ου αι. π.Χ. Αυτός που ανέθεσε το αγγείο στο ιερό του Απόλλωνα ήταν ένας νικητής του δρόμου των Παναθηναϊκών Αγώνων. Θα έπρεπε να αφιερώσω πολύ περισσότερο χρόνο στις Αμφανές, αλλά ήταν ήδη αργά, η ώρα να κλείσει το Μουσείο πλησίαζε και είχα ακόμη να δω μια μεγάλη ενότητα για την πολύ σπουδαία πόλη της Δημητριάδας. Θα πρέπει να ξαναπάω στο Μουσείο για να προσέξω καλύτερα την ενότητα των Αμφανών.

Δεν χρειάστηκε σχεδόν να προχωρήσω για να μπω στην ενότητα της Δημητριάδας. Αμέσως μετά τον Παναθηναϊκό αμφορέα των Αμφανών βρίσκεσαι στον εισαγωγικό χώρο της αρχαίας Δημητριάδας. Εκεί δεσπόζει μια θαυμάσια και ζωντανή, έγχρωμη φωτογραφία, στο κάτω μέρος των δυο πλευρών μιας εσωτερικής γωνίας του τοίχου, που απεικονίζει τις τοιχογραφίες που διατηρούνται στη θέση τους σε μια ανάλογη γωνία σε μια από τις αυλές του ανακτόρου. Η Δημητριάδα, σύμφωνα με τα ενημερωτικά κείμενα, ήταν μια πόλη που ιδρύθηκε από τον Μακεδόνα βασιλιά Δημήτριο Πολιορκητή στην αρχή του 3ου αι. π.Χ. και ήταν η σημαντικότερη πόλη στο μυχό του κόλπου του Βόλου μέχρι τον 5ο-6ο αι. μ.Χ. Τελευταία, μάλιστα, αποδείχθηκε ότι η Δημητριάδα δεν διέφερε σε τίποτε από τις άλλες μακεδονικές πόλεις εκτός από το ότι είχε επί πλέον το προνόμιο να έχει και ανάκτορο που φιλοξενούσε τους Μακεδόνες βασιλείς. Από αυτά που γνωρίζουμε μέχρι σήμερα ανάλογα ανάκτορα υπάρχουν στη Μακεδονία μόνο στις Αιγές (Βεργίνα) και στην Πέλλα, τις δυο Μακεδονικές πρωτεύουσες, την παλιά και τη νεότερη αντίστοιχα.

Τα εκθέματα στην περιοχή αυτή είναι ολιγάριθμα, αλλά πολύ ουσιαστικά και σημαντικά. Πρόκειται για δυο επιγραφές. Η πρώτη είναι ένα ανάθημα στον μακεδόνα βασιλιά Αντίγονο Δώσωνα και στον τότε διάδοχο του θρόνου τον μεταγενέστερο Μακεδόνα βασιλιά Φίλιππο Ε', που χρονολογείται στο β' μισό του 3ου αι. π.Χ.. Η επιγραφή αυτή είναι μια ακόμη από τις σπάνιες περιπτώσεις, όπου αναφέρονται ιστορικά πρόσωπα κάτι ανάλογο με την επιγραφή του Μεγάλου Αλεξάνδρου από τις Φερές. Η δεύτερη επιγραφή δεν αναγράφει το όνομα κάποιου ιστορικού προσώπου, αλλά, με βάση εσωτερικά στοιχεία της επιγραφής, διασώζει ένα διάταγμα («διάγραμμα») του Μακεδόνα βασιλιά Φιλίππου Ε', που αναφέρεται στον τρόπο ενδυμασίας των κυνηγών του Ηρακλή, οι οποίοι θα έπρεπε στο εξής να φορούν γκριζες χλαμύδες και πέτασους και όχι άλλων χρωμάτων. Το διάταγμα αυτό παρόλο που είχε γενική ισχύ σε όλη την έκταση του Μακεδονικού βασιλείου δεν έχει βρεθεί ακόμη ανάλογο κείμενο σε άλλη μακεδονική πόλη, όπου βέβαια υπήρχαν κυνηγοί του Ηρακλέους, οι οποίοι έχουσε ταυτιστεί με τους βασιλικούς εφήβους. Η ανεύρεση αυτής της επιγραφής στη Δημητριάδα προδίδει τον μακεδονικό χαρακτήρα της πόλης.

Στην άλλη πλευρά της ίδιας εσωτερικής γωνίας της έκθεσης εκτίθενται ορισμένα πήλινα αρχιτεκτονικά μέλη, που έχουν βρεθεί κατά τις ανασκαφές του ανακτόρου. Όπως έχουμε παρατηρήσει και σε άλλα σημεία της έκθεσης ο καλός φωτισμός δημιουργεί εντυπώσεις τονίζοντας τις λεπτομέρειες των εκθεμάτων. Στην περίπτωση των ακροκεράμων τα καλοσχεδιασμένα ανθήματα με το έντονο ανάγλυφο, μοιάζουν σαν καινούργια και είναι σαν να μην πέρασαν πάνω από 2000 χρόνια θαμμένα μέσα στο χώμα. Το ίδιο θα έλεγα και για τη θαυμάσια διατήρηση των γραπτών μαιάνδρων που σώζονται πάνω στο μέτωπο των ηγεμόνων στρωτήρων. Αντίθετα οι ανάγλυφες κεφαλές λιονταριών που λειτουργούσαν σαν υδρορροές στις πήλινες σίμες αποκτούν με το φως όγκο που τονίζει το αυστηρό ύψος του περήφανου αυτού ζώου.

Αναγνωρίζουμε τη δυσκολία που υπάρχει σε εκείνους που υλοποιούν μια έκθεση, όταν αυτή αναφέρεται σε ένα μεγάλο αρχιτεκτονικό έργο. Συνήθως είναι δύσκολο να εκτεθούν τμήματα ενός μνημείου αν δεν έχουν αυτόνομη αισθητική αξία. Στην περίπτωση όμως του αρχαίου θεάτρου Δημητριάδος εκτός από τις φωτογραφίες και τα σχέδια μπορεί να δει κανείς μια πρόταση τρισδιάστατης αποκατάστασης ενός τμήματος του θριγκού της στοάς του προσκηνίου. Όταν τα ερείπια ενός αρχιτεκτονικού έργου σώζονται στο ύψος των θεμελίων τότε τέτοιες προτάσεις, με αντίγραφα αρχιτεκτονικών μελών, βοηθούν τους μη ειδικούς να καταλάβουν το μέγεθος, τον όγκο αλλά και τη μορφή τμημάτων ενός μεγάλου αρχιτεκτονήματος, όπως είναι η στοά του προσκηνίου του θεάτρου.

Σε κεντρικό τμήμα της περιοχής εκτίθεται ο κυλινδρικός βωμός που αποτελούσε τη θυμέλη της ορχήστρας του θεάτρου. Ο βωμός φτιαγμένος από σκούρο, σκληρό μάρμαρο έχει ανάγλυφα βουκράνια που στολίζονται με φυτικές γιρλάντες. Τα μάτια μου έμειναν πάνω σε ένα από τα βουκράνια και τότε παρατήρησα ότι δεν απέδιδαν ζωντανά κεφάλια ταύρων, αλλά τα απογυμνωμένα από τους μυς κρανία τους. Έτσι το μυαλό μου γέμισε με τεράστια γιατί. Ξέρετε πως γίνεται σ' αυτές τις περιπτώσεις, το μυαλό αρχίζει να παίρνει στροφές, εικόνες παρουσιάζονται σαν πραγματικότητες μπροστά σου. Ο βωμός εξισώνεται με το θυσιαστήριο. Ο ιερέας του Διονύσου μπροστά στη θυμέλη του θεάτρου ευλογεί τα ζώα, που είναι δεμένα σε σιδερένιους κρίκους μπροστά από το βωμό. Νομίζουμε ότι δεν ξέρουν τη μοίρα τους, αλλά εγώ είδα τα μάτια τους να είναι γεμάτα πανικό και απόγνωση. Περιμένουν το τέλος της τελετουργίας και είναι σίγουρα ότι αυτό θα σημάνει και το δικό τους τέλος. Όσοσο δεν παύουν να ελπίζουν. Αλήθεια, δεν περίμενα να έλθουν τέτοιες σκέψεις στο μυαλό μου με την ευκαιρία της παρουσίας ενός βωμού στην έκθεση του Μουσείου. Νόμιζα ότι η σύγχρονη ζωή κάνει τους ανθρώπους περισσότερο σκληρούς.

Οι σκέψεις αυτές με επανέφεραν στην πραγματικότητα και τα μάτια μου άρχισαν και πάλι να βλέπουν την έκθεση. Μια πολύ μεγάλη στήλη με ένα ανάγλυφο στεφάνι και επιγραφή έπεσε στην αντίληψή μου. Ένα ψήφισμα του Κοινού των Μαγνήτων με το οποίο τιμάται ένας πρώην γραμματέας των Συνέδρων, που ήταν το ανώτατο όργανο του ομοσπονδιακού κράτους του Κοινού των Μαγνήτων. Ο λόγος της τιμής ήταν η συνετή συμπεριφορά του Γραμματέα προς τους πολίτες και το ενδιαφέρον που επέδειξε για την καλή λειτουργία του Συνεδρίου. Η στήλη είχε στηθεί στο δεύτερο μισό του 2ου αι. π.Χ. στο αρχαίο θέατρο, που ήταν ένας δημόσιος πολυσύχναστος χώρος, με σκοπό να μάθουν οι πολίτες ότι οι πολιτικές αρχές αναγνωρίζουν και τιμούν εκείνους που ενεργούν για το καλό των πολιτών υπερβαίνοντας την ενστικτώδη προτεραιότητα που δίνουν οι

άνθρωποι στο ατομικό τους συμφέρον.

Έκπληξη μου προκάλεσε η ύπαρξη ενός θησαυρού αργυρών νομισμάτων που καθώς είναι πολύ गुαλιστερά προκαλούν το ιδιαίτερο ενδιαφέρον των επισκεπτών. Περιμένεις στην ουρά για να τα δεις. Είναι πιθανόν ότι στον πολύ κόσμο δημιουργεί ανομολόγητους συνειρμούς για χρυσές λίρες, για αντάρτες, για Εγγλέζικες αποστολές, για την ικανοποίηση της ανικανοποίητης επιθυμίας κάποιων να αποκτήσουν έναν τέτοιο θησαυρό. Η δική μου έκπληξη οφειλόταν στην απορία μου για την παρουσία του θησαυρού στην ενότητα του αρχαίου θεάτρου. Διαβάζοντας το ενημερωτικό κείμενο κατάλαβα ότι η ανεύρεση του θησαυρού μπορούσε να χρονολογήσει μια περίοδο μη λειτουργίας του θεάτρου. Κρίμα που η αιτία της έκθεσης του θησαυρού δεν σχετίζεται με τη θεραπεία της σύγχρονης ασθένειας της «χρηματοπενίας».

Το τελευταίο έκθεμα από το αρχαίο θέατρο ήταν ένα ενεπίγραφο βάθρο που θα στήριζε το άγαλμα του Ρωμαίου αυτοκράτορα Τίτου (79-81 μ.Χ.). Σύμφωνα με την επιγραφή το άγαλμα το ανέθεσε το Κοινό των Μαγνήτων και η ανάθεση αυτή σχετίζεται με την έναρξη μιας νέας περιόδου λειτουργίας του θεάτρου Δημητριάδος. Εντύπωση προκαλεί ότι ο Τίτος αποκαλείται στην επιγραφή ως Νέος Απόλλων, ενώ η έκφραση «Θεόν, Θεού Υιόν» που αναφέρεται στον Τίτο μας θυμίζει ανάλογους χαρακτηρισμούς που συναντάμε και στην Αγία Γραφή για τον Ιησού Χριστό.

Στον απέναντι τοίχο απλώνεται η ενότητα για τη σημασία του νερού στη Δημητριάδα. Στο πληροφοριακό υλικό αναφέρονται τα υδραγωγεία από πήλινους σωλήνες που έφερναν το νερό, από πολύ μακριά, από τις πηγές που υπήρχαν μέσα στα όρια βέβαια της χώρας της κάθε πόλης. Στα ρωμαϊκά χρόνια κατασκευάστηκε τον 4ο-5ο αι. μ.Χ. ένα μεγάλο υδραγωγείο που είχε και υδατογέφυρες με τοξωτά ανοίγματα και έφερνε το νερό από το Πήλιο. Υπολείμματα αυτού του μεγάλου έργου έχουν διασωθεί σε πολλά από τα μέρη από όπου περνούσε, ενώ μια μεγάλη ομάδα πεσών της μεγαλύτερης υδατογέφυρας σώθηκε στη θέση «Δόντια» κοντά στο αρχαίο θέατρο. Στην ενότητα αυτή εκτίθενται αρκετοί πήλινοι σωλήνες μέσα από τους οποίους έφθανε το νερό στην πόλη. Καθώς προσπαθούσα να καταλάβω τη λειτουργία των πρώτων αγωγών που έχουν διπλούς σωλήνες, τον ένα μέσα στον άλλο, άκουσα τον ήχο που κάνει το τρεχούμενο νερό. Αιφνιδιάστηκα και ξεγελάστηκα στην αρχή. Έψαξα να δω που ήταν το νερό που έτρεχε, αλλά γρήγορα κατάλαβα ότι ήταν ένα απλό ηχητικό, ηλεκτρονικό εφέ, που μου άρεσε, γιατί δεν το περιμένεις και γιατί η έκθεση ενεργοποιεί για ακόμη μια φορά και την αίσθηση της ακοής, δημιουργώντας συνειρμούς.

Δεν περίμενα ότι η ενότητα του νερού θα συνεχίζεται και μετά το τέλος των πήλινων σωλήνων με την ύπαρξη ενός πηγαδιού. Η αλήθεια είναι ότι θα έπρεπε να το σκεφτώ. Δεν θα μπορούσε να λείπει το πηγάδι και η σημασία του από τις ιδιωτικές κατοικίες. Το πηγαδόστομο, μάλιστα, που εκτίθεται, ήταν αρχικά ένας βωμός με ανάγλυφες παραστάσεις με βουκράνια και με φυτικές γιρλάντες. Το ενδιαφέρον με την έκθεση και το πηγάδι είναι ότι δίνεται η δυνατότητα στους επισκέπτες με τη βοήθεια ενός ξύλινου αναβαθμού να σκύψουν για να δουν το βάθος στο οποίο βρίσκεται το νερό στο πηγάδι. Τότε είναι που οι επισκέπτες αιφνιδιάζονται, όταν, ενώ είναι σκυμμένοι, βλέπουν τον εαυτό τους μέσα σε έναν καθαρό καθρέφτη που υπάρχει στο βάθος του πηγαδιού.

Η ενότητα για τις λατρείες της Δημητριάδας περιλαμβάνει ως εκθέματα επιγραφές, μπρούντζινα

Το πηγαδόστομο από το χείλος του οποίου μπορείς να δεις τη «στάθμη του νερού»

ειδώλια θεοτήτων, ένα μαρμάρينو βωμίσκο και μια τεφροδόχο κάλπη. Από την ανασκαφή ενός ρωμαϊκού σπιτιού προέρχονται μπρούντζινα ειδώλια του Δία, της Αθηνάς, της Αφροδίτης και του Ερμή καθώς και ένα μικρό θυμιατήρι από το ίδιο υλικό. Ακόμη, υπάρχουν ένας μαρμάρινος βωμός αφιερωμένος στην Ήρα, μια αναθηματική στήλη στη Μητέρα των Θεών με ένα ανάγλυφο αυτή και μια ακόμη στήλη που αναφέρει τους θεούς Πλούτωνα και Δήμητρα και την ύπαρξη Θεσμοφορίου στη Δημητριάδα.

Οι ίδιοι θεοί υπάρχουν σε όλες τις πόλεις. Η ανεύρεση του ονόματός τους και στη Δημητριάδα απλώς επιβεβαιώνει αναμενόμενες λατρείες. Οι λατρείες όμως που είναι μόνον δικές της είναι οι λατρείες που αναγράφονται στην τεφροδόχο κάλπη. Οι λατρείες των ηρώων, των ηρωισσών και των κτιστών της πόλης είναι μοναδικές και της ανήκουν.

Ήδη από μακριά, για να μην πούμε από την είσοδό μου στην αίθουσα της Νέας Πτέρυγας του Μουσείου, μου έκανε μεγάλη εντύπωση η αναπαράσταση των δυο αιθουσών ενός ρωμαϊκού μαγειρείου. Το μαγειρείο ήταν πλούσιο σε μαγειρικά σκεύη, σε πήλινα τηγάνια για το τηγάνισμα του κρέατος, σε πήλινα κιούπια για το βράσιμο της σούπας, σε πήλινα πιάτα για το φαγητό, σε πήλινα ταψιά για τις πίττες, σε αμφορείς για το κρασί, για τις εληές, για το νερό και για τα παστά ψάρια, σε μικρά ποτήρια για το ποτό και σε μεγαλύτερα για το νερό. Το μαγείρεμα του φαγητού γινόταν σε δυο εστίες που υπήρχαν στο πρώτο δωμάτιο. Τελικά, διαπιστώθηκε ότι το κτίριο είχε καταστραφεί από μια μεγάλη πυρκαγιά. Από τις αναρτημένες μεγάλες φωτογραφίες των δωματίων μπορεί να δει κανείς την εικόνα των αιθουσών με τα αγγεία στη θέση τους, έτσι όπως βρέθηκαν στην ανασκαφή. Αυτό δίνει τη δυνατότητα στον επισκέπτη να κρίνει και να συγκρίνει την πραγματικότητα με την πιστότητα της αναπαράστασης. Είναι φανερό ότι για την κατασκευή του κτιρίου εφαρμόστηκαν όλες οι αρχαίες τεχνικές, αλλά δόθηκε επίσης μεγάλη προσοχή σε πολλές λεπτομέρειες όπως π.χ. στην επιλογή της πέτρας, στη σύνθεση του συνδετικού κονιάματος, στο πάχος του αρμού καθώς και στην κατασκευή του χωμάτινου δαπέδου με παλαμίσματα έτσι ώστε η τελική εικόνα του κτιρίου να μην φαντάζει σαν ένα καινούργιο κτίριο, αλλά σαν ένα κτίριο που λειτουργούσε έχοντας υποστεί μικροφθορές. Γυρίζοντας γύρω από το κτίριο για να μπορέσω να διαπιστώσω τις λεπτομέρειες κατασκευής του και αφού τελείωσα με τις συγκρίσεις για τις θέσεις των συντηρημένων πλέον αγγείων, άρχισα να προβληματίζομαι για τη χρήση αυτού του μαγειρείου. Εξυπηρετούσε άραγε ιδιωτικές ανάγκες μέσα σε ένα πλούσιο σπίτι ή ανήκε σε ένα καπηλειό του λιμανιού μέσα στο οποίο τα πληρώματα των πλοίων που έφθαναν στη Δημητριάδα χόρταιναν την πείνα τους. Και ενώ άρχισε να μου φαίνεται πιο δελεαστική η δεύτερη πιθανότητα, αναρωτήθηκα αν οι πελάτες θα έτρωγαν μέσα σε ένα από τα δυο δωμάτια ή σε κάποιο διπλανό που έτυχε να μην αποκαλυφθεί ακόμη. Εκείνη τη στιγμή ανέβαινα πάνω σε ένα πλατώ που υπάρχει δίπλα στο κτίριο για να δω καλύτερα το εσωτερικό του μαγειρείου από ψηλά. Ξαφνικά με το δεύτερο βήμα μου άρχισε να ακούγεται μια οχλοβοή έτσι όπως είναι ο ήχος που ακούγεται μέσα σε μια ταβέρνα που είναι γεμάτη κόσμο. Αιφνιδιάστηκα, γιατί προηγουμένως είχε ησυχία, και ταυτόχρονα όμως πήρα την απάντηση που αναζητούσα. Ο χώρος εστίασης του καπηλειού με τα ξύλινα τραπέζια, όπου γινόταν τα περίφημα φαγοπότια, βρισκόταν σε μια διπλανή αίθουσα που δεν μπορούσαμε να δούμε, αλλά μπορούσαμε μόνο να ακούσουμε. Εδώ ό,τι βλέπαμε ήταν το μαγειρείο του καπηλειού και η αποθήκη με τα αποθέματα.

Η κλεψύδρα του χρόνου λειτουργίας του Μουσείου δούλεψε σε βάρος μου με τον ίδιο γρήγορο ρυθμό. Απέμειναν μόνον δυο λεπτά. Όσο δηλαδή χρειαζόταν για να προλάβω να βγω έξω. Χωρίς να έχω αναπάντητα σπουδαία ερωτήματα και ευχαριστημένος για τον τρόπο που έλυσα τις απορίες μου ξεκίνησα να βγω από την αίθουσα. Τα μάτια μου θέλανε να αποτυπώσουν όσο το δυνατόν περισσότερες εικόνες στο μυαλό μου. Πώς γίνεται και όταν σε υποχρεώνουν να κάνεις κάτι μέσα σε ελάχιστο χρόνο, τότε σούρχεται να κάνεις τα πάντα. Βγήκα από το Μουσείο προχωρώντας προς τα πίσω. Όταν πέρασα την εξώπορτα και σταμάτησα να έχω εικόνες από την έκθεση, μου έμεινε στα αυτιά μου ο ήχος της οχλοβοής, που συνέχιζε να ακούγεται από το μαγειρείο ή νόμιζα ότι συνέχιζε να τον ακούω.

Απομακρυνόμενος έκανα ένα μυστικό όρκο μέσα μου: πρέπει να ξαναεπισκεφτώ το Μουσείο. Το οφείλω στον εαυτό μου.